ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردی (١٩٧٥- ١٩٩٣) ... ئیسماعیل تەنیا -

ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردی
(١٩٧٥- ١٩٩٣)
ئیسماعیل تەنیا- هانۆڤەر

*** باشوری کوردستان:**

دامەزراندنی حزبی شیوعی عێراق، لە ساڵی١٩٣٤ دا، وەرچەرخانێکی مێژوویی گرنگ بوو لەنێو کۆمەڵگەی عێراقی بە گشتی و کوردستاندا بەتایبەتی. پێش بوونی ئەم حزبە، هەست کردن بە جیاوازی چینایەتی، جگە لەلای دەستەبژێرێک لە ڕۆشنبیرو خوێندەواران بەولاوە، بوونی نەبوو. بەهۆی خەباتی کادیرانی ئەم حزبە لەنێو چین و توێژە جیاجیاکانی کۆمەڵگاو، دواتر کردنەوەی بارەگا یاخود (هەرێمی کوردستان)ی ئەم حزبە لەشارە گەورەکانی کوردستاندا، ئیدی خەڵک هوشیار بۆوەو هەستی بەوە کرد کە لەپاڵ چەوساندنەوەی نەتەوایەتی کە لەلایەن دەوڵەتەوە دەرهەقیان ئەنجام دەدرێت، لەلایەن ئاغاو دەرەبەگ و خاوەن مولکە گەورەکانیش، ڕوبەڕوی جۆرە چەوساندنەوەیەکی تر دەبنەوە کە ئەویش، چەوساندنەوەی چینایەتییە. ئەوان، فیکری تازەو چمکی مۆدێرنی وەک: (یەکسانی ژن و پیاو، خەباتی کرێکاران، چەوساندنەوەی چینایەتی، مافی مرۆڤ، عەدالەتی کۆمەڵایەتی، ..... تاد)یان، لە کوردستاندا، بڵاوکردەوە.

هەر لەم سەرو بەندەو، هەشت نۆ ساڵێک دوای ڕاگەیاندنی ئەم حزبە، کۆمەڵێک ئەندامی چالاک و ڕۆشنبیری (حزبی هیوا)، کە خاوەن دیدو بۆچوونی فیکری چەپ بوون، لە (هیوا) جیابوونەوەو، لەساڵی ١٩٤٣ دا، ڕێکخراوێکیان بەناوی (کۆمەڵەی میللەت)، دامەزراند، کە دەتوانین بە یەکەم ڕێکخراوی سەربەخۆی چەپی کوردی، ناوزەدی بکەین. ئەم ڕێکخراوە، هەرلەم ساڵەدا، بڵاوکراوەیەکیان بەناوی (دەنگی کورد)، بڵاوکردەوە، کە بە دەستنووس، بڵاودەکرایەوە. هەر لەهەمان ساڵدا، عەبدولسەمەد محەمەد ناسراو بە (سەمەد مەنجەڵ)، ئەندامی ئەم ڕێکخراوە لە شاری کۆیە، بڵاوکراوەیەکی یەک لاپەڕەیی بە دەستنووس،

بەناوی (بەسە)، بڵاو دەکردەوە. بەداخەوە، تا ئێستاکە دانەیەک لە هەردوو بڵاوکراوەکە: (دەنگی کورد) و (بەسە)، نەدۆزراونەتەوەو لەبەر دەستدا نین. ئەو زانیارییانەی هەشن هەر وردە زانیاری نێو یاداشت و پەراوێزی ڕوداوەکان… هەتا ئەمەی دوایان (بەسە)، هەندێک دەڵێن هەر بوونی نەبووە، (بۆ ئەم مەبەستە بڕوانە: بورهان حاتەم گەرمەتانی، ساڵح حەیدەری ١٩٢٢-٢٠٠١ ڕۆڵی سیاسی و ڕووناکبیریی، چاپی یەکەم، هەولێر،٢٠١٢ ، لاپەڕە ١٧٠).

ڕێکخراوی (یەکێتی تێکۆشین)ی عەرەبی، لەسێ ڕێکخراوو گروپی مارکسی لەساڵی ١٩٤٣ دا، دادەمەزرێت. لە هاوینی هەمان ساڵدا، بە مەبەستی یەکگرتن، پەیوەندی بە ڕێکخراوی (کۆمەڵەی میللەت)ەوە، دەکەن. پاش گفتوگۆو دانوستاندن، هەردوولا، یەکدەگرن. مەرجی کوردەکان ئەوە بوو: کە لقێکی کوردی (وحدة آلنضال)، لە کوردستاندا بکەنەوەو ڕۆژنامەیەکیش بەزمانی کوردی بەناوی (یەکێتی تێکۆشین)، دەربکەن. یەکەم ژمارەی ئەم ڕۆژنامەیە، لەهاوینی ساڵی ١٩٤٤ دا، بڵاوکرایەوە کە (نافع یونس و سالح حەیدەری و عەلی عەبدوڵلا)، سەرپەرشتکارو لێپرساوی بوون. بەشە کوردییەکەی ئەم ڕێکخراوە (یەکێتی تێکۆشین)، خۆیان هەڵوەشاندەوەو ناوی خۆیان کردە (حزبی کۆمۆنیست لە کوردستانی عێراق). لە کۆتایی ساڵی ١٩٤٤ دا، ئەم حزبەش، خۆی هەڵوەشاندەوە. دەبێ ئەوەش بگوترێت کە ڕۆژنامەی (یەکێتی تێکۆشین)، یەکەمین ڕۆژنامەی چەپی کوردییە لەمێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا. لەمە بەدواوە، کادیرو سیاسەتمەدارە کوردەکانی ناو ئەم حزبەو دەرەوەیدا، لەبواری ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردی، درێژەیان بەخەبات کردندا.

گرنگترین ئەم گۆڤارو ڕۆژنامەو بڵاوکراوە کوردییانەی کە لەنێوان ساڵانی (١٩٤٥-١٩٧٥)دا، دەرچووینەو دەچنە خانەی مێژووی ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردییەوە، دەکرێت وا پۆلینیان بکەین:

- ڕۆژنامەی (ئازادی): ساڵی (١٩٤٥) بەنهێنی دەرچووە. لەساڵی (١٩٥٩)دا مۆڵەتی وەرگرتوەو، بە ڕەسمی و ئاشکرا، بڵاوکراوەتەوە.
- ئاڵای کارگەران: حزبی شیوعی عێراق (هەرێمی کوردستان- لقی سلێمانی)، بەنهێنی، دەریکردوە.

پاش لێکترازانە مێژووییەکەی ساڵی (١٩٦٤)، باڵی جیابۆوە (پارتی دیموکراتی کوردستان- مەکتەبی سیاسی)، کە دواتر بە (جەلالی)، ناسران، ئەندام و هەوادارانی بەشێک لەم باڵە، خەریکی زەمینەسازی بوون بۆ دامەزراندنی ڕێکخراوێکی تازە. لەم پێناوەدا، لەساڵی (١٩٦٩)، ڕۆژنامەی ڕووناکی (آلنور)، بە عەرەبی و، گۆڤاری

(ڕزگاری)یان بەکوردی، دەردەکرد. بڵاوکردنەوەی وتارو ڕەخنەو گفتوگۆکانی نەو ئەم دوو ڕۆژنامەو گۆڤارە، بوونە زەمینە سازییەک بۆ دروستبوونی (کۆمەڵەی مارکسی-لینینینی کوردستان)، لەساڵی ١٩٧٠ دا. دوای (آلنور)و (ڕزگاری)ش، (ئاڵای سوور- تەموزی ١٩٧٣، ئۆرگانی کۆمەڵەی مارکسی-لینینینی کوردستان) و، (بیری نوێ)ی حزبی شیوعی عێراق- هەرێمی کوردستان، لەساڵی ١٩٧٢ دا، بڵاوکرانەوە.

لەدوای کارەساتی ئازاری (١٩٧٥)و، کۆتایی هاتنی شۆڕشی ئەیلول، هەر دوای ساڵێک، دووبارە خەباتی چەکداری دەستی پێکردەوەو، ئەمجارەیان لەجیاتی خەباتی تاک حزبی، زەمینەی ئەوە ڕەخسا کە کۆمەڵێک حزب و ڕێکخراوی جیا جیا دروست ببن و، درێژە بە کاروانەکە، بدەن. لەگەڵ بوونی هەرێمی کوردستانی حزبی شیوعی عێراق و، (کۆمەڵەی مارکسی-لینینینی کوردستان)، کە دواتر ناوەکەی بۆ (کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان)، گۆڕدراو، باڵی قیادەی مەرکەزی حزبی شیوعی عێراق، ڕیکخراوەکی تری چەپ بەناوی (بزوتنەوەی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان) لە ساڵی (١٩٧٦)دا، دامەزرا. ئیدی لەمە بەدواوە، ڕێکخراوو گروپی بچووک بچووکیتر دروستبوون و تا ساڵی (١٩٨٥)، توانییان کۆمەڵێک گۆڤارو ڕۆژنامەو بڵاوکراوە دەربکەن، کە گرنگترینیان ئەمانە بوون:

– ئاڵای یەکگرتن: ڕۆژنامەیەک بوو حزبی شیوعی عێراق (باڵی قیادەی مەرکەزی)، بەزمانی کوردی، لەساڵی ١٩٧٦، لە سوید، دەریکردوە.
– ڕەنجدەر: بڵاوکراوەیەکی نهێنی بوو، ڕێکخراوی ڕەنجدەرانی کوردستان، لە ساڵی (١٩٧٦)دا، دەریکردوە. ئەم ڕێکخراوە، هەر لەم ساڵەدا دامەزراوە.
– ئاڵای شۆڕش: کۆمەڵەی مارکسی- لینینینی کوردستان، لەساڵی (١٩٧٧)دا، دەریکردوە.
– کۆمەڵە: گۆڤارێک بوو، (کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان)، لەساڵی (١٩٧٨)دا، دەریکردوە.
– تێکۆشان: ڕیکخراوی (تێکۆشانی ڕەنجدەرانی کوردستان)، کە شەهید (ڕەئوف ئاکرەیی) لێپرسراوی بوو، بە نهێنی لەشاری سلێمانی، لەساڵی (١٩٧٨)دا، دەریکردوە.
– ڕاپەڕین: کۆمەڵەی مارکسی- لینینینی کوردستان- لقی ئەوروپا، لەساڵی (١٩٧٨)دا، دەریکردوە.
– ڕێگای کوردستان: حزبی شیوعی عێراق- هەرێمی کوردستان، دوای دەرچوونیان بە شاخ، لەساڵی (١٩٨٠)دا، دەریانکردوە.
– سۆسیالیست: گۆڤارێکی تیۆری بوو، (حزبی سۆسیالیستی کوردستان)،

لەساڵی (١٩٨١)دا، دەریانکردوە.

– ڕێگای ئازادی: ئۆرگانی ناوەندی حزبی سۆسیالیستی کوردستان بووە، لەساڵی (١٩٨١)دا، دەرچووە.

– کار: بڵاوکراوەیەک بووە لەنێوان ساڵانی (١٩٨١-١٩٨٢)دا، نزیکەی سێزدە ژمارەی لێدەرچووە.

– گ□قاری (ڕێبازی زەحمەتکێشان)، لەنێوان ساڵانی (١٩٨٣-١٩٨٥)دا، یازدە ژمارەی لێدەرچووە.

لەساڵی (١٩٨٥)، لەهەناوی (یەکێتی نیشتیمانی کوردستان) و (حزبی سۆسیالیستی کوردستان)دا، دوو ڕێکخراوی چەپ دروستبوون کە خۆیان لە دایکە چەپەکانیان بە چەپتر دەزانی، ئەمانە بریتیبوون لە:

– ئاڵای شۆڕش: ساڵی (١٩٨٤) هەوڵیانداو لەساڵی (١٩٨٥)دا، بە ڕەسمی دروستبوونی خۆیان ڕاگەیاند. (مەلا بەختیار) ڕێبەرایەتی دەکردن.

– حزبی سۆسیالیستی کوردستان-ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ، لەساڵی (١٩٨٥)، بە ڕێبەرایەتی (قادر عەزیز و عەبدولخالق زەنگەنە)، دروستبوو. ئیدی ئەمانەش بە بڵاوکردنەوەی ئۆرگان و گ□قارەکانیان، مێژووی ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردیان، دەوڵەمەندتر کرد. لەساڵی (١٩٨٥)ەوە تاوەکو ڕاپەڕین، کۆمەڵێک گ□قارو بڵاوکراوەی تر، چ لەلایەن ڕێکخراوە شۆڕشگێڕەکانی سەر گۆڕەپانی خەباتی چەکداری، یان لەلایەن ڕێکخراو و دەستەو گروپی تازە دروستبوو لەنێو شارەکانی کوردستاندا، بڵاوکرانەوە، بریتیبوون لە:

– بیری نو□: گ□قارێک بوو، حزبی شیوعی عێراق- هەرێمی کوردستان، لەساڵی (١٩٨٥)دا، دەریکردوە.

– سۆسیالیزم یان بەربەری: بڵاوکراوەیەکی کۆمۆنیستی بووە، لە مانگی ئابی (١٩٨٥)، لە سوید دەرچووە.

– پێشکەوتن: گ□قارێکی تیوری بوو، حزبی سۆسیالیستی کوردستان-ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ، کە دواتر بوونە (حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان)، لەساڵی (١٩٨٦)دا،دەریانکردوە. تەنها پێنج ژمارەی لێ بڵاوکراوەتەوە.

– دەنگی کرێکار: بڵاوکراوەیەک بوو، ئاڵای شۆڕش لەساڵی (١٩٨٦)دا، دەریکردوە.

– ڕێگای ئاشتی و سۆسیالیزم: گ□قارێک بوو لە بنچینەدا بە زمانی عەرەبی دەردەچوو. چاپە کوردییەکەی لەلایەن حزبی شیوعی عێراق- هەرێمی کوردستان، لە ساڵی (١٩٨٦)، لە سوریاوە، بڵاودەکرایەوە.

– ئاڵای ئازادی: ئۆرگانی ناوەندی حزبی سۆسیالیستی کوردستان-ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ بوو و لە ساڵی (١٩٨٦)ەوە، بڵاو

دەکرایەوە.
– ڕابەر: گۆڤارێک بوو، (ئەڵقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست)، بەنهێنی لە شاری هەولێر، بە دەستنووس (بە کاربۆن لەی زیاد دەکرا) و بڵاو دەکرایەوە. لە ساڵی (١٩٨٧)، دەرچووە. ئەڵقەی ناوبراو، لەساڵی (١٩٨٧)، لەلایەن (عەبدوڵلا سلێمان مەشخەڵ، نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد، جەمال کەشش)، دامەزراوە.
– ئاسۆی سۆسیالیزم: بڵاوکراوەیەک بوو، ڕێکخراوی (کۆمەڵەی تێکۆشەرانی کۆمۆنیست- کەتک)، لەساڵی (١٩٨٧)، دەریاندەکرد. ڕێکخراوی ناوبراو، لە ساڵی (١٩٨٧)، لەلایەن (سالار ڕەشید، ڕەحمان داود، ڕێبوار ئەحمەد)، دامەزراوە. – پەیامی کرێکاران: ئاڵای شۆڕش- کۆنفرانس،(گروپی عیماد ئەحمەد و ئەبوبەکر خۆشناو)، لەساڵی (١٩٨٨)دا، دەریانکردوە. ڕێکخراوی ناوبراو، لە ئاڵای شۆڕش، جیا ببوونەوەو خۆیان بە (ئاڵای شۆڕش- کۆنفرانس)، دەناساند.

– ئاڵا: ئاڵای شۆڕش- کۆنفرانس، لە ساڵی (١٩٨٨)دا، دەریدەکرد.
– خەباتی کرێکار: (کۆمەڵەی کرێکارانی یەکی ئایار)، لە ساڵی (١٩٨٩)دا، دەریانکردوە.
– ئاسۆی کرێکار: کۆمیتەی ڕێکخستنی هەولێری (ئاڵای شۆڕش)، بە نهێنی، لەناو شاری هەولێر، لە ساڵی (١٩٨٩)دا، دەریانکردوە.
– ئاڵای شۆڕش: ڕۆژنامەیەکی قەبارە گەورە (ئەی سێ) بوو، (ئاڵای شۆڕش)، لە ساڵی (١٩٩٠)دا، دەریاندەکرد.
– نەژێن: گۆڤارێکی تیوری بوو، (ئاڵای شۆڕش)، لە زستانی (١٩٩١)، یەک مانگ پێش ڕاپەڕین، دەریکردوە.
لە دوای ڕاپەڕینی بەهاری (١٩٩١)، بەهۆی بەرقەرار بوونی ئازادی و نەمانی دەسەڵاتی ڕژێم لە کوردستاندا، چەندین گروپ و ڕێکخراوی چەپی مۆدێرن دروستبوون کە ئەندام و دامەزرێنەرانی زۆربەیان بە سیاسەتمەداری چەپی فارس (مەنسووری حیکمەت ١٩٥١-٢٠٠٢)، سەرسام بوون. لەژێر ڕۆشنایی نووسین و وتارەکانی ئەودا، خەباتیان دەکرد. گرنگترین گۆڤارو بڵاوکراوەی ئەم ڕیکخراوانە، لەم قۆناغەدا، ئەمانە بوون:
– هەواڵنامەی کرێکار: بڵاوکراوەیەک بوو، (هەستەی کرێکارانی سۆسیالیست)، لە ساڵی (١٩٩١)دا، دەریاندەکرد. ڕێکخراوی ناوبراو، لە کۆتایی نیسانی (١٩٩١)دا، دامەزراوە.
– بۆ پێشەوە: بڵاوکراوەیەک بوو، ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست)، لەساڵی (١٩٩١)دا، دەریدەکرد. رەوتی کۆمۆنیست، لەساڵی ١٩٨٤دا، دامەزراوە.
– پەیامی کرێکار: هەڵسوڕاوی بواری خەباتی چەپ لە کوردستان، تاهیر

حەسەن، لە ساڵی ١٩٩١ دا، دەریدەکرد.
– سەرنجی کرێکار: بڵاوکراوەیەک بوو، کۆڕ و کۆمەڵ و ئەڵقە کرێکارییەکان لەساڵی ١٩٩١ دا، دەریاندەکرد.
– ئەدەبی کرێکاری: گۆڤارێکی ئەدەبی، خاوەن ئایدیای چەپ بوو، عەباس شوان، لەساڵی ١٩٩١ ، لە شاری سلێمانی دەریدەکرد. (٣٣) ژمارەی لێدەرچووە.
– پرۆلیتاری: بڵاوکراوەیەک بوو، ڕەوتی کۆمۆنیست، لەساڵی ١٩٩١ دا، بڵاویدەکردەوە.
– ڕێبازی کارکەر: بڵاوکراوەیەک بوو، (کۆمەڵەی خەباتی سور)، بە کوردی (کرمانجی خواروو)، لەساڵی ١٩٩١دا، دەریاندەکرد.
– بەرەسە: بڵاوکراوەیەک بوو، (ئەڵقەی کۆمۆنیستی بەرەسە)، لەساڵی ١٩٩٢ دا، دەریاندەکرد. ئەڵقەی ناوبراو لەساڵی (١٩٨٥)دا، دروست بووە.
– دەنگی بێکاران: ڕێکخراوی یەکێتی بێکاران، لەساڵی ١٩٩٢دا، لە هەولێر دەریانکردوە. ڕێکخراوی ناوبراو، لە (٢/٦/١٩٩٢)دا، لەلایەن (عەبدوڵا سلێمان مەشخەڵ)ەوە، دامەزراوە.
– شۆڕشی کرێکاری: بڵاوکراوەیەک بوو، (یەکێتی کرێکارانی کۆمۆنیست)، لەساڵی ١٩٩٢دا، دەریانکردوە.
– نینا: گۆڤارێکی ئەدەبی پرۆلیتاری بوو، لەساڵی (١٩٩٢)، لە هەولێر دەرچووە.
– هاوپشتی کرێکاری: بڵاوکراوەیەکی ئەنتەرناسیۆنالیستی کرێکاری بوو، لەساڵی ١٩٩٢دا، دەرچووە.
– دەنگی کرێکار: دەنگی ناڕەزایەتی کرێکارانی چیمەنتۆی شاری سلێمانی بوو، بەداخەوە نازاندرێ کەی دەرچووە. بەندە (نووسەری ئەم بابەتە)، ژمارە حەوتی بینیوە، بەڵام مێژووی دەرچوونی لەسەر نیە.
– کرێکارانی کۆمۆنیست: بڵاوکراوەیەک بوو، نازاندرێ کەی دەرچووە. دەڵێن سێ ژمارەی لێدەرچووە.
– زەنگ: بڵاوکراوەیەک بوو، یەک دوو ژمارەی لێدەرچووە. مێژووی دەرچوونی دیار نیە.

*** ڕۆژهەڵاتی کوردستان:**

لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، چەمکی چەپ و کۆمۆنیستی لەنێو کۆمەڵگەی کوردیدا، بە (حزبی تودەی ئێران)، دەگەڕێتەوە. کۆمەڵێک لە ڕووناکبیرو تێکۆشەرانی کورد، کە دواتر هاتونەتە ڕیزی (حزبی دیموکراتی کوردستان-ئێران)، سەرەتای خەباتی سیاسیان لە (حزبی تودە)ەوە، دەست پێکردوە. دکتۆر عەبدولڕەحمان قاسملو و غەنی

بلوریان، دوو سیاسەتمەداری دیاری کوردن و، سەرەتای کاری سیاسیان لە (حزبی تودە)وە، بووە. واتە، ئەوانە باکراوندێکی چەپ و کۆمۆنیستیان هەبووە. لە سەردەمی حوکمی (شا)دا، کۆمەڵێک گروپ و دەستەی هەڵگری ئایدیای چەپ لەساڵی (١٩٦٩)، (کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران- کۆمەڵە)، بە ڕەسمی ڕادەگەیەنن و درێژە بە خەباتی سیاسی، دەدەن.
پاش ئەوەی کە شۆڕشی ئیسلامی ئێران لەساڵی ١٩٧٩دا، بە ڕێبەرایەتی (خومەینی)، دەسەڵات دەگرێتە دەست، نکوڵی لە مافە نەتەوایەتییەکانی کورد دەکات، لەپاڵ (حزبی دیموکراتی کوردستان- ئێران)، کە هەڵگری بیری ڕزگاریخوازی نەتەوەیی بوو، کۆمەڵێک خەڵکی تری کورد، (حزبی کۆمۆنیستی ئێران- کۆمەڵە)، لەساڵی ١٩٨٣دا، دادەمەزرێنن و لەسەر ڕێبازی مارکسیزم- لینینیزم، لەپێناو بنبڕکردنی چەوساندنەوەی چینایەتی و بەرقەرار کردنی کۆمەڵگایەکی ئازادو بنیاتنانی سۆسیالیزم، درێژە بە خەباتی خۆیان دەدەن.

دوای ئەم (حزب و کۆمەڵە)یە، (مەنسوری حیکمەت)، لەساڵی ١٩٩٠دا، (ڕەوتی کۆمۆنیزمی کرێکاری)، دادەمەزرێنێت، کە دواتر کاریگەری کردە سەر کۆمەڵێک گەنجی ڕۆژهەڵات و باشوری کوردستان. لەژێر ڕۆشنایی نووسینەکانی ئەودا، کۆمەڵێک دەستەو گروپ و ڕێکخراوی کۆمۆنیزمی کرێکاری، هاتنە دامەزراندن. لەلایەن ئەم کۆمەڵە و حزبە چەپانەدا، کۆمەڵێک بڵاوکراوەو گۆڤار بڵاوکرانەوە، نموونەی:
- (مردم)، یان (نامەی مردم): بڵاوکراوەیەک بوو (حزبی تودەی ئێران)، لە ساڵی ١٩٧٩، لە (تاران)دا، بە زمانی کوردی، بڵاویدەکردەوە. ئەم بڵاوکراوەیە، چاپی فارسیشی هەبوو.
- شۆڕش: بڵاوکراوەیەک بوو، (سازمانی ئینقلابی زەحمەتکێشانی کوردستان- کۆمەڵە)، لە ساڵی ١٩٧٩دا، بە زمانی کوردی، بڵاویدەکردەوە.
- خبرنامە: بڵاوکراوەیەک بوو، (سازمانی کوردستانی حزبی کۆمۆنیستی ئێران- کۆمەڵە)، لەساڵی ١٩٧٩دا، بە زمانی فارسی، بڵاویدەکردەوە.
- پێشڕەو: ڕۆژنامەیەک بوو، هەمان سازمانی ناوبراو، لەساڵی ١٩٨٣دا، بە زمانی کوردی، بڵاویدەکردەوە.
- پێشەنگ: گۆڤارێکی ئەدەبی کرێکاری بوو، لە پایزی ١٩٨٥دا، بە زمانی کوردی، لەلایەن (کۆمەڵە)وە، بڵاودەکرایەوە.

*** ڕۆژئاوای کوردستان:**

لە ڕۆژئاوای کوردستان (سوریا)دا، هەر لەگەڵ لەکترازانی (پارتی دیموکراتی کورد لە سوریا)، لە ناوەڕاستی شەستەکانی سەدەی

ڕابردووەوە، باڵێک لەم پارتە جیابەوەو، خۆیان بە هەڵگری بیری چەپ و سۆسیالیزم، ناساند. دوای ئەوان، کۆمەڵێک گروپ و ڕێکخراوی چەپ، چ ئەوانەی لەناو وڵات، یان ئەوانەی لە دەرەوەی وڵات، خەباتیان دەکرد، دروستبوونی خۆیان ڕاگەیاند، لە نموونەی:

– گرێدانا مارکسیستێن کورد: ئەم گروپە لە ڕۆژئاوای کوردستان، لە شاری (عەفرین)، گۆڤارێکی ئەدەبی، کۆمەڵایەتی،یان بە ناوی (پێشەنگ)، بە زمانی کوردی، لەساڵی ١٩٧٦دا، بڵاودەکردەوە.

– هەمان ڕێکخراو، لەساڵی ١٩٧٧، لە ئەڵمانیادا، ڕۆژنامەیەکی سیاسییان بە ناوی (ڕێیا ڕاست)، بە زمانی کوردی، بڵاو دەکردەوە، کە تا ساڵی (١٩٨٠)، توانراوە دوازدە ژمارەی لەدەربکەن.

– ڕێک (آلطریق): گۆڤارێکی سیاسی و کولتوری ساڵانە بوو، (پارتیا سۆسیالیستا کورد ل سوریە)، بە زمانی کوردی و عەرەبی، لەساڵی ١٩٧٧دا، دەریاندەکرد.

– الاشتراکی: ڕۆژنامەیەک بوو، ئۆرگانی (پارتیا سۆسیالیستا کورد ل سوریە) بوو. لە ساڵی ١٩٧٨دا، بە زمانی عەرەبی لە سوریا، بڵاودەکرایەوە. دواتر، شوێنی دەرچوونی بۆ ئەڵمانیا گواستراوەتەوە، لەوێ بەردەوام بووە. ژمارە (١٤٥)ی لە ئەیلولی ١٩٩٩دا، دەرچووە.

– (طریق الیسار) و (فکر الجدید)یش، بە زمانی عەرەبی لە ڕۆژئاوای کوردستانەوە، دەرچووینە.

*** باکوری کوردستان:**

لەم بەشە ستراتیژییەی کوردستاندا، لە ژێر کاریگەری پارتە سۆسیالیست و کۆمۆنیستەکانی تورکیادا، یەکەمین ڕۆژنامەی هەڵگری ئایدیای چەپ و سۆسیالیستی کوردی، لەساڵی ١٩٦٦دا، بە ناوی (ڕیبازی نوێ- یەنی ئاکیش)، لەلایەن (محەمەد عەلی ئەسڵان)ەوە بڵاوکراوەتەوە. دوای ئەوە، وردە وردە ئەو کوردە چەپانەی کە لە ڕیزەکانی (پارتی سۆسیالیستی تورکیا)دا، خەباتیان دەکرد، لەگەڵ هەندێک چەپی تورک، لەساڵی ١٩٦٩دا، لە ئەنقەرەو ئیستانبول، (یانەکانی کولتوری شۆڕشگێڕی ڕۆژهەڵات- دۆغو دەڤرمچی کولتور ئۆجاغی)، کە کورتکراوەکەی (د.د.ک.ۆ)، بوویان دامەزراند. زۆربەی هەرە زۆری ئەندامەکانی کورد بوون. هەر زوو لە شارەکانی باکوری کوردستاندا، لقیان کردەوەو لەناو خەڵکدا، دەستیان بە خەبات کرد. پاش (د.د.ک.ۆ)، هەندێک چالاکڤانی سیاسی تر، لەنێوان ساڵانی (١٩٧٤-١٩٧٥)دا، دامەزراندنی (کۆمەڵەی کولتوری دیموکراتی شۆڕشگێڕ- دەڤرمچی دەمۆکراتیک کولتورو دەرنەگلەری)یان، دامەزراند. ئیدی

لەمە بەدواوە، ساڵ لەدوای ساڵ، گروپ و ڕێکخراوی کۆمۆنیستی و چەپ، لەلایەن کوردەکانەوە، دادەمەزران، نموونەی:
- پارتیا سۆسیالیستا کوردستان- تورکیا: لە دێسەمبەری ١٩٧٤، لەلایەن (کەمال بورکای)و چەند هەڤاڵێکی ترەوە، دامەزرا.
- ڕێکخراوی ڕزگاری کوردستان: لەساڵی ١٩٧٦دا، زیاتر دەرکەوتن و ناسران. ئەندامەکانی، پێشتر لەچەند گروپێکی جیا جیادا، جیاببوونەوە وەک: (پارتی کرێکارانی تورکیا)، (یانەی کولتوری شۆڕشگێڕی ڕۆژهەڵات).
- ڕێکخراوی کاوە: لە ساڵانی (١٩٧٦-١٩٧٧)دا، دامەزراوە.
- کۆمەڵەی تەکۆشین: لەساڵی ١٩٧٨دا، دروست بووە.
- پارتی کرێکارانی کوردستان، کە دواتر ناوەکەی بۆ: (پارتی پێشەنگی کارگەری کوردستان) گۆڕدرا، لەساڵی ١٩٧٨دا، دامەزرا.
- پارتی کرێکارانی کوردستان- پ.ک.ک: بە ڕێبەرایەتی (عەبدوڵلا ئۆجەلان- ئاپۆ)، لەساڵی ١٩٧٨دا، دامەزرا.
- تەڤگەری سۆسیالیستی کوردستان: جولانەوەیەکی مارکسی- لینینی بوو، باوەڕیان بە سەربەخۆیی کوردستان هەبوو. ماوەیەک لەگەڵ (پ.ک.ک)، نەوانیان خۆش بوو. هەندێک هێزی چەکداریان هەبوو کە لەژێر ناوی (لەشکری ڕزگاری کوردستان)، خەباتیان دەکرد. ڕۆژنامەیەکیان بەناوی (دەنگی وەڵات)، دەردەکرد.
هەموو ئەم ڕێکخراوانە، تا کودەتای سەربازی ١٢/٩/١٩٨٠، بە نهێنی و ناوە ناوەش بە نیمچە ئاشکرا، ئەم گۆڤارو ڕۆژنامانەیان دەردەکرد:
- ڕێیا ئازادی (ئێزگورلوک یۆلو): پارتیا سۆسیالیستا کوردستان- تورکیا، لەساڵی ١٩٧٥دا، بە زمانی تورکی و کوردی، بڵاویدەکردەوە.
- بروسک: ڕێکخراوی (مارکسیستێن- لینینیا کوردستان/باکور)، لەساڵی ١٩٧٧دا، بە زمانی کوردی و تورکی، بڵاویاندەکردەوە.
- پێشەنگ بۆ شۆڕش: پارتیا پێشەنگا کارگەریا کوردستان- تورکیا، لەساڵی ١٩٧٧دا، بڵاویان دەکردەوە.
- ئەم چی بکەین: (ڕێکخراوا مارکسیستێن شۆڕشگێرا کوردستان)، لەساڵی ١٩٧٨دا، بە زمانی کوردی و تورکی لە ئەڵمانیا، بڵاویاندەکردەوە.
- ڕۆژا وەلات: پارتیا سۆسیالیستا کوردستان- تورکیا، لەساڵی ١٩٧٧دا لە تورکیا بڵاویدەکردەوە. پاش قەدەغەکردنی، لەساڵی ١٩٧٩، لە ئەڵمانیا درێژەی بە بڵاوکردنەوەدا.
- کاڤا (کاوە): ڕیکخراوی کاوە، بۆ یەکەم جار لەساڵی ١٩٧٨ لە تورکیا، بڵاویدەکردەوە. دواتر گواسترایەوە سویدو بەزمانی کوردی و تورکی، بڵاودەکرایەوە.
- ئاڵا ڕزگاری: ڕێکخراوی ڕزگاریا کوردستان، لەساڵی ١٩٧٩دا،

بەزمانی تورکی بڵاویدەکردەوە. هەر زوو لە هەمان ساڵ بە بڕیارێکی عەسکەری، قەدەغە کرا.
- سەرخۆبوون: پارتی کرێکارانی کوردستان، بە زمانی تورکی لە ساڵی ١٩٧٩، دەریدەکرد.
دوای ئەوەی کودەتاچییەکان، بە ڕێبەرایەتی جەنەراڵ (کەنعان ئێڤرین)، لە ١٢ی ئەیلولی ساڵی ١٩٨٠دا، کودەتای سەربازییان ئەنجامداو، دەسەڵاتیان گرتە دەست، پێش هەموو شتێک کەوتنە گیانی حزب و ڕێکخراوە چەپەکان، بە تایبەتیش کوردەکان. لە نێوان ساڵانی (١٩٨٠-١٩٨٣)دا، زیاتر لە حەڤدە هەزار کوردیان، زیندانی کرد. بەدەیان سیاسەتمەداریان لە سێدارەدا. لە ساڵی ١٩٨٢یشدا، دەستورێکی تازەیان نووسیەوە. لە ماددە سێی ئەم دەستورەدا هاتووە: (جگە لە زمانی تورکی، هەموو جۆرە زمانێکی تر بە قسە کردن و نووسین، قەدەغەیە. دەوڵەتی تورکیا خاک و میلەتەکەی یەک قەوارەیەو دابەش نابێت و زمانەکەشی تورکییە). هەروەها لە ماددەی (٤٢)یشدا هاتووە: (هیچ بڵاوکراوەیەک ڕێگەی پێنادرێ ئەگەر بە زمانێک بێت کە بە قانون قەدەغە کرابێت).

لە سایەی ئەم دەستورو حوکمە عەسکەرتارییەدا، ئەم دەنگە کزانەی کە جاروبار لەملاو لەولا، دەبیستران و ناوە ناوە، ڕۆژنامە، یان گۆڤارێکیان بڵاودەکردەوە، ئەمەش نەما. بەشی زۆری چالاکڤانە چەپەکان، ئەوانەی زیندانی نەکرابوون، توانیان تورکیا جێبهێڵن و ڕوو لە ئەوروپا بکەن. ئەوانە، لە هەندەران، درێژەیان بە خەباتی سیاسی و کولتوری شۆڕشگێڕی خۆیاندا. چەند ڕێکخراوێکی تازەی وەک: (یەکێتیا کۆمۆنستێن کوردستان) و (پارتیا کۆمۆنستێن کوردستان-ک.ک.پ)یان، لە دەرەوەی وڵات، دامەزراند.
ئەم ڕێکخراوانەی پێش و دوای کودەتای ئەیلول، دروستبوون، چ لە ناوەوەی وڵات، چ لە هەندەران، بە گوێرەی دەرفەت و زەمینەسازی، ئەم گۆڤارو ڕۆژنامانەیان، بڵاوکردەتەوە:

- دەنگە کوردستان: پارتیا کۆمۆنستێن کوردستان (ک.ک.پ)، لە ساڵی ١٩٨١دا، بەزمانی تورکی لە ئەڵمانیادا، بڵاویان کردەتەوە.
- سەرخۆبوون: پارتی کرێکارانی کوردستان لە ساڵی ١٩٨٢، لە ئەڵمانیا، بە کوردی و تورکی، دەریکردوە.
- بەرخودان: پارتی کرێکارانی کوردستان لە ساڵی ١٩٨٣، لە سوید، بە کوردی و تورکی، دەریکردوە.
- راستیا کوردستان: یەکێتیا کۆمۆنستێن کوردستان، لە ساڵی ١٩٨٧دا، بەزمانی تورکی لە ئەڵمانیادا، بڵاویانکردەتەوە.

– ئاڵا یەکێتی: رێکخراوی کاوە، لەساڵی ١٩٨٨دا، ل□ ئ□مانیا بەزمانی کوردی، بڵاویکردۆتەوە.
– تێکۆشینا سۆسیالیست: کۆمیتەی ناوەندی ڕێکخراوی (تێکۆشینا سۆسیالیست)، بەزمانی کوردی، لە وڵاتی سوید، بڵاویانکردۆتەوە.
– کوردستانلی مارکسیست: ئۆرگانی (بزوتنەوەی کۆمۆنیستی کوردستان) بووە. لەساڵی ١٩٩٠، بەزمانی تورکی لە بەریتانیادا، بڵاوبۆتەوە.
– (کەندال نەزان)یش، وەک خوێندکارێکی چەپی سەربەخۆ، لەساڵی ١٩٧٦دا، گۆڤاری (ئازادی)، بەزمانی کوردی، لە فەڕەنسا (پاریس)دا، بڵاوکردۆتەوە.

ئەنجام

(١) هێنان و بڵاوکردنەوەی فیکری چەپ لە کوردستاندا، لەلایەن (حزبی شیوعی عێراق)ەوە،هاتۆتە کوردستان.
(٢) یەکەم ڕێکخراوی چەپ لەسەرانسەری کوردستاندا، ڕێکخراوی (ک□م□□□ی میللەت)،بووە، کە لەساڵی ١٩٤٣دا، دروستبووە. ئەندامەکانی، پێشتر لە ڕیزی (حزبی هیوا)دا، خەباتیان کردوە.
(٣) لە نێوان ساڵانی (١٩٧٥-١٩٩٣)دا، (٦٧) ناوونیشانی: (گۆڤار، ڕۆژنامە، بڵاوکراوە)ی هەڵگری فکری چەپ و کۆمۆنیستی لە کوردستان و دەرەوەیدا، دەرچووینە، کە زۆرترینیان لە باشوری کوردستاندا بووەو ژمارەیان گەیشتۆتە (٤٠) ناوونیشان و، هەمووشیان بە زمانی کوردی بووینە. ئەوانی تریش: (لە باکور: ١٦، لە ڕۆژئاوا: ٦، ڕۆژهەڵات: ٥).
(٤) لەڕوی ئەو زمانەی کە بڵاوکراوەکانیان پێ بڵاوکراوەتەوە: ئەوانەی باشور، هەمووی کوردی بووینە. ئەوانەی تر: – باکور: شەش بە کوردی و تورکی، سێ بە کوردی، پێنج بە تورکی.
– ڕۆژئاوا: سێ بە عەرەبی، دوو بە کوردی، یەک کوردی و عەرەبی بووە.
– ڕۆژهەڵات: دوو بە زمانی فارسی، دوو بە کوردی، یەک بە فارسی و کوردی بووە.
(٥) قەبارەی زۆربەی ناوونیشانەکان، قەبارەی فۆلسکاپ، بووە.
(٦) هەندێک لە بڵاوکراوەکان بەدەست نووسراونەتەوەو تیراژیان سنوردار بووە.
(٧) سێ تا چوار هەوڵی تاکە کەسی□، ئەوانەی تر لەلایەن ڕێکخراوی سیاسی□وە، بڵاوکراونەتەوە.
(٨) رۆژنامە، یان گۆڤاری (یەکێتی تێکۆشین)، بەیەکەم ڕۆژنامەی چەپی کوردی لە سەرتاسەری کوردستان، دادەنرێت.

رەهەندەکانی رەخنەی بونیاتگەریی لە گەشەسەندنەوە بەرەو لاوازبوون … سێران محەمەد

تیۆری ڕەخنەیی:

رەهەندەکانی رەخنەی بونیاتگەریی
Structuralism
لە گەشەسەندنەوە بەرەو لاوازبوون..
سێران محەمەد

بونیاتگەریی ئەو بزووتنەوە فەلسەفی و زانستی و ئەدەبییە رەخنەییە بوو لە شەستەکانی سەدەی رابردوودا لە فەرەنسا دروست بوو، ئەم بزووتنەوەیە درێژ دەبێتەوە بۆ ناو زانستی مرۆڤ (ئەنترۆپۆلۆژی)و رەخنەی ئەدەبی و شیکاریی دەروونی و بیردۆزە مەعریفی و تیۆری مارکسیی و بونیاتە زمانەوانییەکان …
لە پێشەوانی ئەم بزوتنەوەیە: رۆلان بارت، جیرار جینیت، جۆن کۆهین، تۆدۆرۆف…
رەوتی رەخنەی ئەدەبی بونیاتگەریی تەماشای هەر کارێکی وێژەیی دەکات وەك کۆمەڵێك رەگەز و یەکە، و دەستنیشانی بەهاکەی لە ڕێگەی پەیوەندییەکانەوە دەبێت کە هەر ئاستێك لەکارەکە بە ئاستەکانی ترەوە دەبەستێتەوە.

بونیاتگەریی تەماشای دەقە ئەدەبییەکان دەکات وەکو یەکەیەکی زمانەوانی سەربەخۆ، بە جۆرێك هەڵدەستێت بە لێکدانەوەی دەقەکان لە ڕووی زاراوەو رستەو پێکهاتەو خوازەو وێنە شیعرییەکانەوە، لەم رەخنەیەدا لایەنە مێژوویی و کۆمەڵگاو ئایدۆلۆژیاو دانەرو… بە هەند ناگیرێت، لە لایەکی ترەوە هەڵناستێت بە بڕیاردان بەسەر کاری ئەدەبیدا بە باشەو بە خراپە، بەڵکو شیکاری بونیاتی دەق دەکات لە ڕووی خستنەرووی رەگەزەکان کە دەق پێکدێنن، بەو مانایەی

تەماشاکردنی زمانەکەی و چۆنییەتی بونیاتنانی رستەو ڕێکخستن و بیرۆکەکان، بۆیە ئەم رەخنەیە گرنگی بە کرۆکی کاری داهێنەرانەی ئەدەبی دەدات.
واتا تەماشکردن و بگرە ڕۆچوون بە نەخشەی ناوەکی کارە ئەدەبییەکاندا، واتا بەدواداچوونی ئەو رەگەزە سەرەکییانەی هەر دەقێك لە خۆی دەگرێت، وەکو سیمبوڵ و ئاماژەکان، بە جۆرێک هەر رەگەزێك شوین رەگەزێکی تر دەکەوێت.

رۆلان بارت کە یەکێکە لە دامەزرێنەرانی ئەم رەوتە سەبارەت مامەڵە لەگەڵ دەقی ئەدەبیدا دەڵێت (ئەوە زمانە کە دەئاخفێت نەك نووسەر) بۆیە گرنگییەکی زیاد دەدەن بە زمان بەوەی بناغەی کاری ئەدەبییە. ئاوهاش بونیاتگەریی لەسەر دوو کۆڵەکەی سەرەکی بونیاتنرا. کە ئەوانیش یەکەم: ئەدەب دەقێکی مادی پاڵفتەیەو بەسەر خۆیدا داخراوە، دووەم: زمان دەئاخفێت نەك نووسەر.
قوتابخانەی فۆرمالیستی رووسەکان (1915-1930) کاریگەرییەکی زۆریان هەبوو بەسەر دامەزراندن و پەرەدان بە رەخنەی بونیاتگەریی، فۆرمالیستەکان هەوڵی گرنگی خوێندنەوەی دەقەکانیان دەدا لە ناوەوە، چونکە وێژە لای ئەوان دادەنرێت بە سیستەمی زمان، کە ئاماژەکان(سیمۆلۆژیا) لە خۆ دەگرێت بۆ {رەنگردنی واقیع، نەك وەك رەنگدانەوەی راقیع بێت}، بۆیە پەیوەندی ئەدەبیان پچڕی بە ئایدۆلۆژیا و فەلسەفەو کۆمەڵگاو مێژووەوە.
جاکوبسن کە یەکێکە لە کۆڵەکەکانی فۆرمالیستەکان پێی وایە کە : شیعر دەبێت رزگار بکرێت لە هەموو ئاراستە دەرەکییەکانی وەك فەلسەفی و هزریی وئاکاریی و… تەنانەت وای دەبینێت کاری ئەدەبی : ناخی دانەرەکەشی جێدەهێڵێت و سەربەخۆیی تەواو لە خودی خۆیدا وەدەستدێنیت.
رەخنەی بونیاتگەریی لەوەدا کارێکی وەسفییە بۆ بەرهەمە ئەدەبییەکان؛ پشت بە دوو هەنگاوی گرنگ دەبەستێت، یەکەم: هەڵوەشاندن و دووەمیش بونیاتنانەوە، وەك چۆن راستەوخۆ بایەخ بە ناوەڕۆك نادەن ، بەڵکو گرنگی و بایەخیان بۆ شێوەی ناوەڕۆکەکانێو هەروەها بونیات و رەگەزەکانییەتی کە دەبێتە هۆی پێکهێنانی شێوازی دەق، بە لەخۆگرتنی رووەکانی جیاوازی و وێکچوونەکانییەوە.

بەمجۆرە بونیاتگەریی ئامانجی ئەوەیە سیستەمی دەق کەشف بکات، بەو مانایەی بونیاتی سەرەکی دەق ، بۆیە رەفزی ئەوە دەکەن ئەرکەکەیان لەوەدا چڕ بکەنەوە کە ئەرکی کۆمەڵایەتی دەق باس بکەن و لەو خولگەیەدا بسووڕێنەوە. ئەمەش وایان لێدەکات بگەنە ئەو قەناعەتەی

کە کرۆکی کاری وێژەیی شیکارییە نەك ڕاستکردنەوەو گوتنی باشەو خراپە و بڕیاردان بەسەریدا، بەڵکو زیاتر کاریان لەو خاڵەدا چڕ دەبێتەوە کە لە چۆنیەتی پێکهاتەی کاری ئەدەبی بدوێن.

ئەو ئاستانەش کە رەخنەی بونیاتگەریی بە مەیدانی کاری خۆی دەزانێت لە هەر دەقێکدا ئا لەم خاڵانە پێکدێت:

1-ئاستەکانی دەنگ: لێکۆڵینەوەی پیت و وشەکان و رەمزو پێکهاتە مۆسیقیەکانە، لە رووی سەرواو دەنگ و ئاوازەوە.

2-ئاستەکانی سینتاکس و گۆڕینی یەکە ڕێزمانییە کان و کاریان لە رووی پێکهاتەی زمانی و ئەدەبییەوە (زانستی صرف)

3-ئاستەکانی فەرهەنگی: لیکۆڵینەوە لەسەر وشەکان دەکات بۆ زانینی تایبەتمەندییە هەستەکی و داماڵراو (ئەبستراکت) و زیندەگیی و ئاستی شێوەکانیان، بەو مانایەی لێکۆڵینەوە لە دەلالەتی وشەکانی ناو زمان.

4-ئاستی ڕێزمان (نەحو): دیراسەی دانان و ڕێکخستنی رستەکان و چۆنیەتی پێکهاتنیان دەکات و هەروا تایبەتمەندییە دەلالی و ئیستاتیکییەکان، بەو مانایەی کار لەسەر بەدواداچوونی دروستکردنی رستەکان دەکات، وەك ئەوەی ئایا رستەی ناوە، یان رستەی فەرمانی ، یان کۆلکە ڕستە….هتد

5-ئاستەکانی گوتار: شیکاریی پێکهاتە درێژەکانی رستە؛ بۆ زانینی تایبەتمەندییە سەرەکی و لاوەکییەکان.

6-ئاستەکانی ئاماژەکان: سەرقاڵی شیکاریی مانا راستەوخۆو ناراستەوخۆکان و وێنەشیعرییەکان، کە پەیوەندن بە ڕێساکانی دەرەوەی سنووری زمان، وەك ئەوانەی پەیوەندن بە زانستەکانی دەروون و کۆمەڵایەتی و کاریگەرییان لەسەر ئاستەکانی ئەدەب و شیعر.

7-ئاستەکانی هێما(سیمبوڵ): لەم ئاستەدا هەموو ئاستەکانی پێشوو کاری دالێکی نوێ دەبینن و کە دەبێتە هۆی بەرهەمهێنانی مەدلولێکی ئەدەبی نوێ، ئەمەش سەردەکێشێت بۆ مانایەکی نوێ یان مانای دووەم، ئەمەشە ناونراوە بە (زمان لە ماو زماندا).

هایدگەر دەڵێت: (وشەکان هیچ نین جگە لە رەمز، نوێنەرایەتی دۆخی دەرەکی دەکەن، بۆیە نابێت لە شیکاریی زمانی شیعردا بە دوای هەڵبژاردنی وشەو وێنەو ئیقاعەکاندا بگەڕێین، بەڵکو دەبێت لە

چنیەتییان بکینەوە بەوەی چن ر دەبینن و شتەکان دەخەنە روو). لرەوەیە ئەو تگەشتنەمان ب دروست دەبت کە شیکاریی بونیاتی دەق دوو رووی هەیە؛ (شوەی دەنگ و شوەی ئاماژەکان)، شوەی ئاماژەکان بریتین لە شوەی ماناکان و دەلالەتەکان، کە ئەوانیش بونیاتی خیان هەیە. هەندکیش ئەو رایەیان هەیە کە بونیاتی مانای شیعر لە ناو کرکی ونەکانەوە لە دایك دەبن.
هەروەها دوالیزمەکان چەقکی بنەەتی شیکاریی رەخنەی بونیاتگەرین ب دەقەکان، بە مەبەستی گەشتنە بونیاتکی پتەوی دەق، چونکە ناتوانین بگەینە حەقیقەتی ناسینی شتەکان لە ی ناسینی تایبەتمەندی سەرەکی شتەکانەوە، بەکو ئەمە لە ناسینەوەی دژەکاندا دتە دی، بەوەی وشە تەنیا لە خودی خیدا هەگری مانا نییە، بە کو ماناکەی لە بوونی دژەکەیدا تەواو دتە دی.

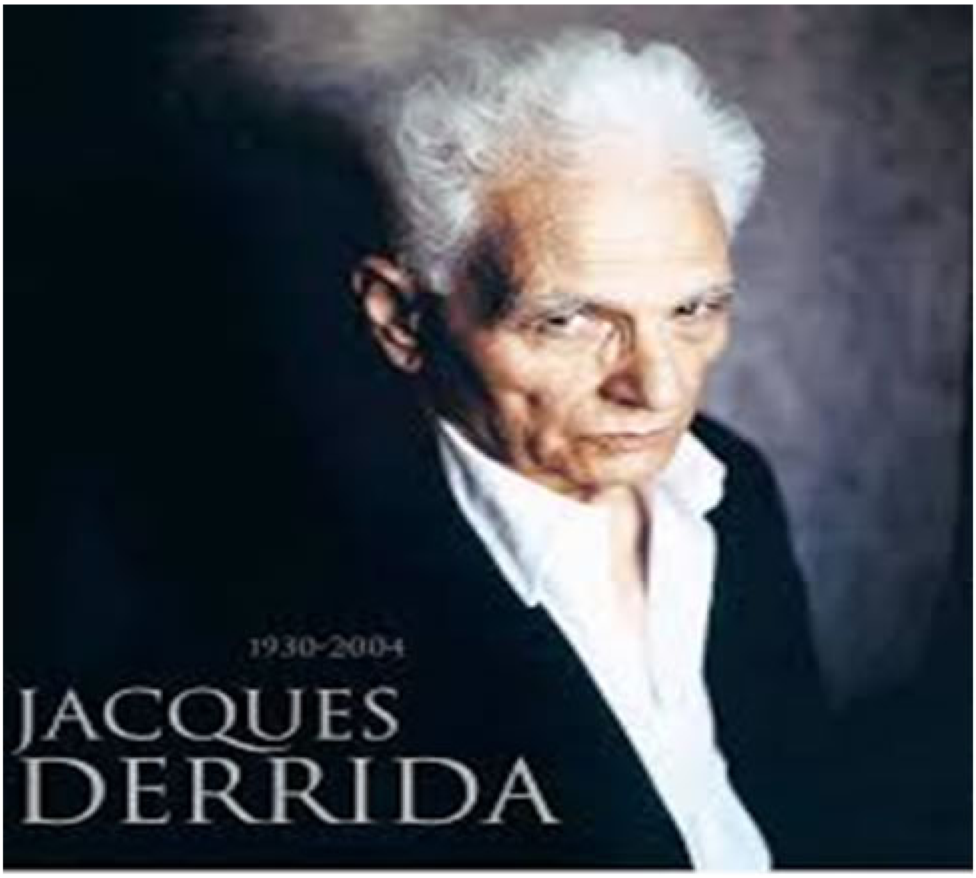

ئەمەش بوو وای لە سسر کرد تەمشای زمان بکات وەك ئەوەی سیستەمی جیاوازیەکانە، هەر لەم توانینەوەش بونیاتگەریی دەستبەکار بوو، ئاوهاش تەماشای گتی دەکەن وەك (کمەك دوالیزم و تهەکش و بەرابەر، کە تی پەیوەندیەکان کەشف دەکات، و پاشتریش پلنیان دەکات ب دوالیزمەکان).
لیڤی شتراوس لەم رونگەیەوە بوو تەماشای ئەفسانەکانی دەکرد وەك دووانەی دژ و تەواوکار لە هەمان کاتدا، لەم دیدەوەیە

بونیاتگەراكان شیکاری بونیاتی کاری ئەدەبی دەکەن بە دابەش کردنی بۆ یەکەی دوالیزمەکان، پاشتر بۆ دووانە هاودژ و هاویەکەکان جیادەکرێنەوە لە پێناوی هێنانەدی خوێندنەوەیەکی تازەدا.

بۆ روونکردنەوەی زیاتر دەتوانین نموونەی دوالیزمەکان بهێنینەوە وەك : داخراو و کراوە، وەستاو و جوڵەدار، خودو بابەت، ئەرێن و نەرێ، ژیان و مردن، واقیع و خەیاڵ....هتد

ئەگەر باس لە کز بوونی رەوتی بونیاتگەریی بکەین ئەوا دەتوانین بڵێین کە بونیاتگەریی لە سەرەتای خۆپیشاندانە رادیکالەکانی قوتابیانی فەرنساوە ساڵی 1968 وردە وردە بەرەو داکشان چوو، بە هۆی ئەو رەخنانەی رووبەرووی دەبووەوە، وەك ئەوەی ناتوانین تەواو دەق دابڕێین لە هەموو فاکتەرە دەرەکییەکان و خودی نووسەریش.

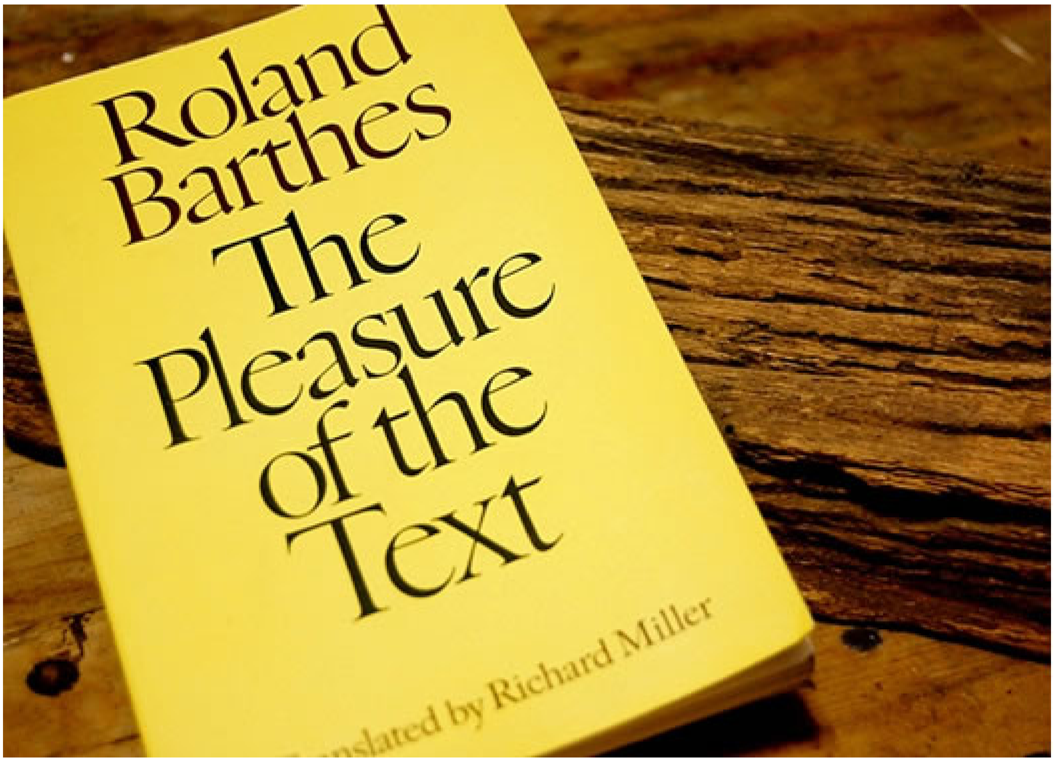

و لێرەوەش بونیاتگەراكان دەستیان کرد بە پێداچوونەوەی بۆچوونەکانیان و لەم ئاکامەشدا چەند رەوتێکی تر بەرپابوون وەك: شێوەیی، سیمائی، هەڵوەشانگەرایی، زمانییەکان کە ئەمەی دوایی دادەنرێت بە کۆڵەکەی سەرەکی هەر یەك لەم جوڵانەوە رەخنەییە ئەدەبیانەی دوایی.

لەسەرەتای حەفتاکانی سەدەی رابردووەوە بونیتگەریی بەرەو داڕمان چوو، ئیتر رەوتی (دوای بونیاتگەریی) لە فەرەنسا جێی گرتوە، کە هەر رۆلان بارت و ژاك دریدا لە پێشەوانی ئەم بزووتنەوەیەش بوون، ئیتر بارتیش لە بۆچوونی وتوێژکردن لە گرنگی دانەر لە دانانی

دەقەوە بازیهەڵدا بۆ گرنگی خوێنەر لە هێنانەدی مانای نوێ و بێ کۆتا، بارت لە کتێبی (چێژی دەق) 1975 وای دادەنێت لە غیابی نووسەری دەقدا هەڵەشەییەکی بێ کۆتا دێتە ئاراوە بەڵام چێژ بەخش، ئەم چێژەش لە توانادارێتی دەقەوە سەرچاوە دەگرێت بۆ یاریکردن بە ماناکان و هێنانە دی مانای جیاوازتر، بەڵام ئەمەش لێکدانەوەیەکی بێ سەرەوبەرەی بێ کۆت و سنوور ناگەیەنێت، بەڵکو هەڵوەشاندن و روخاندنە بەمەبەستی دامەزراندنەوەیەکی نوێ و خوێندنەوەیەکی تر، لێرەوەش خوێنەر هەڵدەستێت بە رۆڵی نووسینەوەی دەق، دەبێتە بەرهەمهێن نەك بەکاربەری دەق، ئەمەشە بنەڕەتی ڕێبازی هەڵوەشانگەرایی، کە دریدا پەرەی پێدا.

بەمجۆرە لە بیروڕای : مردنی دانەرو سیحری دال و دابڕانی دەق لە کارلێکەکان پاشگەزبوونەوەو جارێکی تر رۆڵیان پێدایەوەو بەڵکو لێکدانەوەو شیکاریە دەروونییەکانیشیان بۆ ئەدەب زیاد کرد، لەگەڵ پێشچاوگرتنی بیردۆزەکانی وەرگر و خوێندنەوەو لێکدانەوەکاندا (هێرمێنتیکا).
ئەمە لە کاتێکدایە کە لە ڕاستیدا بونیاتگەریی یەکەم ڕێبازی رەخنەیی ئەدەبی نەبوو کە لەسەر بنەمای بونیاتی زمان دامەزرابێت، لەکاتێکدا قوتابخانەی (هونەر بۆ هونەر) بە پێشەوایەتی ئۆسکار وایڵدو کرۆتشە زۆر زووتر ئەمەیان راگەیاند بە چڕکردنەوەی بۆچوونەکانیان لە گرنگیدان بە رەهەندەکانی هونەر لە پێناوی هونەرێکی شایستەو بڵنددا.

---

2 شیعرلە (فازڵ عەززاوی)یەوە و : نەژاد عزیز سورمێ

(1)
قەسیدەی ئەگەر

خودایە
ئەگەر ئادەمزادت
بە دەستێك و سێ قاچ دروست کردبا

مەیموون چییان دەگوت ؟
ئەگەر کلکی درێژت بەدواوەمان خستبا
چۆنمان لە ئاهەنگان سەما دەکرد ؟
گەر باڵت پێمان بدابووایە پێی بفڕین
پاسپۆرتەکانمان چی لێ دەکرد ؟
ئەگەر بە نەدیتراویت دروست کردباین
خەفیە و جاسووس
ڕاپۆرتەکانییان دژی کێ نووسیبا ؟
گەر نۆ پەنجەت پێدابواین
چۆنمان تا (دە) بژماردايە ؟
ئەگەر جەستەمانت لە پۆڵا دروست کردبووا
چۆن شەڕمان دەکرد ؟
گەر لووتمانت بکردبووایە دەنووك
کچانمان چۆن ماچ دەکردن ؟
ئەگەر خۆت کردبووایە حاکم بەسەرمان
بەرپرسەکانمان چی لێ کردبا ؟
گەر ئەم قەسیدەیەم پێ بدابووای
چیت بۆ زیاد دەکرد ؟
ئەگەر ..
ئەگەر ..
ئەگەر خودایە!..

(2)

سۆزی (مەیسون)ی

ژنی خەلیفە معاویە بۆ بیابان

کراسێکی خوری و
دڵێکی بێ خەمم بدێ ،
تۆ بڕۆ هەموو پۆشاکە ئاوڕیشمیەکانم بەرە ..

خیوەتێکم لەناو لم بدێ ، بای لێ بدا
لەباتی من
بچۆرە کۆشکی بەرز . .
حوشترێکم بۆ بێنە
لە سارایان سواری بم
تۆیش بۆ کوێت بوێ
سواری کەژاوە زێڕینەکەم بە!

لێگەڕێ سەگی میللەتەکەم
بە موسافیری بێگانە بوەڕێ
ئەو پشیلە تەمەڵە بەنازە
ببە ماڵی خۆت ..
پارچەنانێکی وشکم
لە گۆشەی کۆخێك پێ بدە !
تۆیش گەورەم بە تەنێ
کێکی میر بخۆ ..

لة (فاضل العزاوي – الاعمال الشعرية – بةشى دووةم – بلآوكردنةوةى دار الجمل – 2007) كراون بة كوردى .

.

بیرەوەرییەکانی قوتابییەک .... نووسینی :عەلی حەمەڕەشید بةرزنجي

سۆما یەکێک بوو لەو قوتابییە زیرەک و لێهاتووانەی کە سەرنجی سەرجەم مامۆستاکانی بۆ لای خۆی ڕاکێشا بوو.لە هەموو وانەکاندا نمونە بوو،بەڵام لە وانەی بیرکاری دا باشترو جیاوازتربوو ، چونکە لەگەڵ ئەوەی حەزی بە وانەکە دەکرد مامۆستای بیرکاریشی زۆر خۆشدەویست،لەگەڵ ئەوەی کە وانەی بیرکاری پێدەوتن چیرۆک و هۆنراوەی خۆشی بۆ دەگێرا ِنەوە و لە بۆنەکانیشدا ئەو سەرپەرشتی ئاهەنگ و کاری شانۆیی قوتابخانەکەی دەکرد چونکە خۆیشی نوسەر بوو.بیرمە زۆر جار سۆما لێی دەپرسی :مامۆستا تۆ چۆن مامۆستا کوردی نیت؟ تۆ هۆنراوە و چیرۆک دەنووسیت و رۆژانە گۆڤار و کتێبمان بۆ دەهێنیت و نیشانمان دەدەیت.دیارییەکانیشت بۆ ئێمە هەر گۆڤار و کتێبە.مامۆستاش بەپێکەنینەوە پێی دەوتین ئەی ئەوە نییە بەهۆی ئەوەوە بیرکاریم لا خۆشەویست کردوون و زۆر جار هۆنراوەشتان بۆ دەخوێنمەوە کە بۆ بیرکاریم نوسیوە.رۆژانە بۆ بیرکاری هۆنراوەی بۆ دەخوێندینەوە .ئێستاش لە بیرمە جارێکیان ئەم هۆنراوەیەی پێ

وتین هەموومان لە بەرمان کردبوو لە سەرەتای وانەکەدا تا ئەو رۆژ و
وانە و بابەتی دەنووسی بە خەتە جوانەکەی پێکەوە دەمان وت:

وا (بیرکــاری) مان هەیە....لام خـــــۆشترین وانــەیــە
زۆر حەز دەکــــــەم ڕۆژانە....بخـــــوێنم یەک دوو وانە
کە مامۆستا هــــــاتە پۆل....وریاو ئازاو گورج و گــــۆڵ
دادەنیشـــم بە چـــــاکی....تیا دەنوێنم چــــــالاکی
من ســــەرنج دەدەم هێواش....هەتاکو تێ بگــــەم باش
لە هــەرچییەکیش نەگەشتم....لە مـامــۆستا دەپرســــم
وەڵامـــــم دەداتـــــــەوە....بۆیشم ڕوون دەکـــــاتەوە
ئەوساکە باش تێ دەگـــەم....منیش سوپاسی دەکــــــەم

زۆر جار لە ناوەڕاستی وانەکەشدا کاتێک کە ئێمە خەریکی نووسین بووین ئەو هۆنراوەیەکی بۆ دەوتین:

چەندە خۆشە بیرکاری
مامۆستا وانەکەی کرد بەیاری
هەر هەموومان دەست و برد
بەشداریمان تیایدا کرد

ئەم هۆنراوەیەی کاتێک دەوت کە لەگەڵ تەواو بوونیدا ئێمەش دەستمان لە نووسین هەڵدەگرت و چاوەڕوانی ئەومان دەکرد.ئەوەی زیاتر سەرنجی منی ڕاکێشا بوو پرسیارەکانی(سەما) بوو، زۆر بە جوانی لە بیرمە مامۆستا هەوڵی دەدا کە ئێمە زیاتر بجوڵێنێت تا چالاک بین و زانیاری زیاتر بەدەست بهێنین و پشت بەخۆمان ببەستبن و گیانی هاوکاری و یارمەتیدان لە ناوماندا بەهێز و پتەو بکات،
جارێکیان داوای لێکردین کە بە گروپ بڵاوکراوەی سەر دیوار بۆ بیرکاری دروست بکەین.پۆلەکەی ئێمە ٣٦ قوتابی بوو کردینی بە ٩ گروپەوە.بەڵام ئەوەی زیاتر سەرنجی منی ڕاکێشا ئەوە بوو کە لە دروستکردنی گروپەکاندا سەلیقەیەکی جوانی بەکار هێنابوو،چونکە نەچووبوو هەموو قوتابییە باشەکان لە گروپێکدا دابنێت بەڵکو هاتبوو بە پێی ئاستی زیرەکی و لێهاتوویی دابینا بووین.

من لەو گروپە دا دانربووم کە سەمای تیابوو،ئای کە دڵخۆشبووم.سەما هەمیشە پرسیارە جوان و بەجێکانی ئامادە بوون بۆیە لە مامۆستای پرسی: باشە مامۆستا چۆن و چی بکەین بۆ بابەتەکان ؟ مامۆستاش وتی:دەتوانن هەریەکەتان چەند بابەتێک دەربارەی بیرکاری پەیدا بکات و بەجوانی بینووسێتەوە ئەوسا هەموو بابەتەکان کۆبکەنەوە و نیشان منی بدەن منیش بۆتان دیاری دەکەم کە کامیان باش و گونجاوە ئەوسا لە کارتۆنێکدا بەدەستی خۆتان بینووسن و هەمووشتان بەشداربن.سەما بەو پرسیارەوە نەوەستا چەندە خۆشبوو پرسیارەکەی

دەی منی کرد کە دڵنیام پرسیاری زۆربەی قوتابییەکانی تریش بوون.

وتی ئەی ئەگەر قوتابییەک نەیتوانی و بابەتی دەست نەکەوت؟ مامۆستا بە پێکەنینەوە وتی: ئەوە هەر زۆر ئاسانە با بابەتەکانی ناو کتێبەکانی خۆتان بێت.ئێمە لە پۆلی شەش بووین و کتێبەکانیشمان پڕ بابەتی هەمە جۆر بوون.قوتابییەکی تر کە ئەوە یەکەمجار بوو پرسیار بکات لە مامۆستای پرسی ئەی نابێت لە بازاڕ دروستی بکەین کە زۆر جوان و سەرنج ڕاکێش دەبێت و بە خەتێکی جوانیش بۆمان دەنووسن و وێنەی ڕەنگاوڕەنگی جوانیشمان لەگەڵدا بۆ دروست دەکەن؟خۆ پرسیارەکەی ئەویش بەجێ بوو چونکە من شتی وام بینیبوو کە بۆ وانەکانی تر دروستیان کردبوو.مامۆستا بە ڕوویەکی خۆشەوە وتی گوڵکەم من دەمەوێت بەری ڕەنج و هەوڵەکانی ئێوەی گوڵ ببینم.ئەوەی کە خۆتان بەدەستی خۆتان دروستی دەکەن سەدان جار لەوە جوانترە کە کەسێکی تر بۆتان دروست بکات.

هەروەها هەرگیز لە بیریشتان ناچێتەوە چونکە لەگەڵیدا ماندوو بوون.بەڵام ئەوەی کە تۆ دەڵێیت ماندوو بوونی تیانییە،کەمەک پارە دەدەیت و بۆت دروست دەکەن ،راستە جوانە بەڵام لای من وەک گوڵی نایلۆن وایە و ئەوەی خۆتان دروستی دەکەن وەکو گوڵی سروشتی وایە.ئای کە خۆشبوو وەڵامە بەجێکانی مامۆستا بەڕاستی زۆر حەزی دەکرد کە بەشێوەیەک پەروەردەمان بکات کە هەمیشە پشت بەخۆمان ببەستین و لە هەوڵداندا بین.من یەکەمجارم بوو کە بڵاوکراوەی بیرکاری بەو شێوەیەی کە مامۆستا داوای دەکرد ببینم و پێشتریش ئەو بڵاوکراوانەی کەبەسەر دیوارەکانەوە دەمان بینی بۆ وانەکانی تر بوون بەتایبەتی وەرزش و زانست و کوردی.گوێمان لە دەنگی دەگای پۆلەکەبوو مامۆستا بەهێمنی کردیەوە یەکێک بوو لە مامۆستایانی قوتابخانەکەمان..خشتەی تاقیکردنەوەی مانگانەی پێبوو کە بۆمان بنووسێت.کە تەماشای سەر تەختەکەی کرد ناوی گروپ و باسی بڵاوکراوەی بیرکاری تیابوو ،لای ئەویش بوو بە پرسیار و لە مامۆستای پرسی ئەوە داوای بڵاوکراوەی بیرکاریت لێ کردوون.مامۆستاش وتی بەڵێ دوای تاقیکردنەوەکان بۆم دەهێنن.ئەویش سەرێکی بادا وتی یاخوا وابێت،چونکە وادیار بوو بەلایەوە کارێکی قورس بێت.دوای تاقیکردەوەکان هەر گروپە لەناو خۆیاندا کەوتنە وتو وێژ و ڕاوێژ کردن بەیەکتر و پرسیار کردن لە مامۆستا.

مامۆستا رۆژێکی دیاری کرد تابابەتەکانی بۆ بهێنین و ئەویش پێش ئەوەی ئێمە بینووسین لەسەر کارتۆنەکە بیبینێت و چی بەلاوە پەسەندە دیاری بکات..ئەوەبوو بۆ ئەو رۆژە لە نێ فایلدا بابەتەکانمان دا

بە مامۆستا..بەڵام سەما و چەند قوتابییەکی تر سەرو فایلی جیایان دا بە مامۆستا و وتیان ئەمە جگە لەوەی کە لە گروپەکەدا بەشداری هاوڕێکانمان دەکەین حەزیش دەکەین بەجیا بڵاوکراوەی تایبەت بە خۆمان بکەین.مامۆستا زۆر زۆری پێخۆشبوو ،بەڵێ وتی هەر زۆر باشە و لە ئێستاوە دەستخۆشیتان لێدەکەم.ئەم قسانە وای لە منیش کرد وەکو سەما بکەم و بڵاوکراوەیەکی جوان و بەسوود ئامادە بکەم
.بەڵێ هەرچوومە ماڵەوە لەگەڵ سازگەی خوشکم کە لە من گەورەتر بوو کەوتینە کۆکردنەوەی بابەت و ڕۆژێک بردم بۆ مامۆستا هەر بە بینینی تەماشایەکی کردم و وتی ئەی ئافەرین زۆر باشە.

منیش بە خۆشییەوە لە ماوەیەکی کەمدا تەواوم کرد و نایلۆنم تێگرت و لای کەس قسەم نەکرد.بەڵام لەگەڵ گروپەکەم خەریکی نوسین و ئامادەکردنی بڵاوکراوەکەی گروپەکە بووین..ئەمە ناومان نا (یاری بیرکاری) .کە تەواومان کرد نایلۆنمان تێگرت و دامانا تا هەر کاتێک مامۆستا داوای لێکردین بیدەینێ.ئەوە بوو ڕۆژێکیان مامۆستا وتی بۆ ڕۆژی شەممە هەمووتان بڵاوکراوەکانتان بهێنن.چەندە خۆشبوو ڕۆژی شەممە بەرەو قوتابخانە بەڕێکەوتم و ئەوی خۆیشم نابووە بن دەستم کە گەیشتمە قوتابخانە هەموو قوتابییەک پێیەتی .کە چووینە پۆلەوە مامۆستا هات و یەکە یەکە بڵاوکراوەکانمان دایە دەستی .بەجگە لە گروپەکان زۆربەمان بە تەنیاش دروستمان کردبوو .مامۆستا یەک یەک تەماشای دەکردن و دەیخستە لاوە. بەڵام لە دانەیەکیاندا زۆر سەرنجی دا و وەستا و بە جیا داینا.

کە لە هەموویان تەواو بوو یەکە یەکە بانگی کردین و بڵاوکراوەکانی داینەوە و وتی بەیانی هەموویان هەڵدەواسین.ئەوەی کە لای مابووەوە بڵاوکراوەکەی من بوو ،بەرزی کردەوە و وتی بەڕاستی ئەمەیان زۆر جیاوازە ،چونکە باسی یەک جۆر لە شێوە ئەندازەییەکان دەکات و زۆر بە ڕێک و پێکی دروستکراوە.من هەرچەندە دەست و خەتیشم زۆر جوان نەبوو بەڵام بابەتەکەم بەلای مامۆستاوە گرنگ بوو.مامۆستا بەرزی کردەوە تا هەمووان بیبینن.بە ئەوەی مامۆستا قسە بکات قوتابییەکان بە چەپڵەڕێزانێک پیرۆزبایان لێکردم ،ئای کە خۆشبوو هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە.ئەوە بوو بۆ ڕۆژی دواتر بە هاوکاری مامۆستا هەموو بڵاوکراوەکانمان لە وانەکەی ئەودا بە دیوارەکان دا هەڵواسی.

ئای کە دیمەنی جوان بوو،کە زەنگ لێیدا و قوتابییان لە پۆلەکانیان هاتنە دەرەوە بە بینینی ئەو دیمەنانە زۆر دڵخۆشبوون و کەوتنە تەماشا کردن و سەرنج دان و خوێندنەوەی.بڵاوکراوەکەی من بەجیا دانرابوو تەماشام کرد قوتابیانی پۆلی چوار و پێنج و شەشیش

تەماشای دەکەن چونکە بە هەموویان بەسود بوو.ناوی سەگەشە بوو کە لە ناو سەگەشەیەکدا نووسیبووم.ئەوسا پێناسەکەی و چەوە و روبەرەکەیم نووسیبوو یاساکانیان و چۆنیەتی دۆزینەوەیان و نموونەم بە شیکار کردبوون هەریەکەی بەڕەنگێک.دوای ئەوە کردبووم بە دوو بەشەوە بە جۆرەکانی سەگەشە بە پێی لاکانی و بە پێی گۆشەکانی و بە هەریەکەیان وێنە و پێناسەکەیم لەناودا نووسیبوو.ئەو کارەی کە پۆلەکەمان بە هاوکاری مامۆستای بیرکاری ئەنجای دا بوو بە مایەی دڵخۆشی بە ئێمە و سەرنج راکێشانی قوتابیان و تەنانەت مامۆستاکانیش..

کارێکی تر کە حەز دەکەم باسی بکەم ئەوەبوو هەمیشە لە پۆلدا چەند قوتابییەکی دیاری دەکرد بە ئەوەی کاتێک ئەو نەهات لە جێگەی ئەو وەک مامۆستا وانە بڵێتەوە و ئێمەش ڕێزی تەواوی ئەو قوتابییەمان دەگرت ،چونکە ئەو دیاری کردبوو ،زۆر بە بەدەنگی و باش وانەکە دەچوو بەڕێوە..مامۆستا بۆیە ئەمەی دەکرد کە ئێمە زیاتر باوەڕمان بەخۆمان ببێت و کە مامۆستاشمان لانەبێت وا نەکە بەوات بەڕێوە.ئەو یەکەمجار خۆی ماوەیەک دوا دەخست تا ئێمە ئامۆژگارییەکانی جێبەجێ بکەین و دوایی دەهات،چەندە خۆشبوو کە بەهێمنی لەدەرگای دەدا و دەهاتە ژوورەوە زۆر جاریش دەچووە جێگەی ئەو قوتابییەی کە خەریکی وانە وتنەوە بوو دادەنیشت بە ئەوەی گوێی لێبگرێت و ئەویش زیاتر باوەڕی بەخۆی ببێت.بیرمە جارێک مامۆستای چاودێر هاتە ژوورەوە کاتێک یەکێک لە قوتابییەکان لە جێی مامۆستا ڕاهێنانی بە شیکارەکردین و یەک یەک پرسیاری لە قوتابییەکان دەکرد،کە زانی وابەدەنگین وای دەزانی مامۆستای لەنێیە،بۆیە چووە وە دەرەوە و پاشان دوای کەمێک هاتەوە چونکە ئەو ڕۆژە مامۆستا نەهاتبوو بە قوتابخانە و بەڕێوەبەر ئاگاداربوو.بۆیە دووجار هات مامۆستای چاودێر بەلایەوە سەیر بوو کە مامۆستایشی لە نییە و وا بەدەنگ خەریکی کاری خۆمانین.ئەوە خۆی فێری کردبووین .بیرمە هەموو جارێک پێی دەوتین من هەمیشە قوتابی ئازاو نەترسم خۆشدەوێت ،دەیوت ئەوە ئازایەتی نییە کە من هاتم بەدەنگ بن ،ئازایەتی ئەوەیە کە زانیتان وانەی منتان هەیە و نەهاتووم بەبەدەنگی دابنیشن و چاوەڕوان بکەن و یەکێکتان لەجیاتی من سەرپەرشتی وانەکە بکات.مامۆستا دەیویست لەگەڵ زانیاری زۆردا پەروەردەیەکی جوانیشمان بکات و هەمیشە بە باوەڕ بەخۆبوونەوە بەرەو ڕووی کێشەکانمان ببینەوە.

زۆر جار لە تاقیکردنەوەی ڕۆژانەدا بە هەر ڕیزەمان چەند پرسیارێکی دەنووسی ..کە پرسیارەکانی من لە پرسیاری هاوەڵەکەم نەدەچوو کە

لەلامەوە دانیشتبوو چونکە پەلەکەمان قوتابی زۆری تیابوو بەئاسانی و بەسەلیقەی خۆی ئەو کێشەیەی چارەسەرکردبوو،دەهات لەسەر تەختەکە دوو جۆر پرسیاری دەنووسی لە جۆرەکیان دەینووسی (A)و لە جۆرەکەی تر دەینووسی (B) و هەر یەکەی جۆرێکی پێدەوتین.. پاش ماوەیەک کە سەرنجم دا هەمان پرسیارن بەڵام هاتووە لە یەکەمیاندا لە(١تا٥)ی نوسیوە و لە دووەمدا هەمان پرسیارە بەس لە (٥تا١) نووسیوە لەجیاتی ئەوەی ٥ پرسیار بنوسێت و هەموومان وەڵام بدەینەوە ئەو بەو شێوەیەی لێکردبوو.کە بە خۆی ئاسانکاری بوو بەتەواوی ئاستی قوتابییەکانی بە دەردەکەوت و نەماندەتوانی تەماشای یەکیش بکەین ،هەرچەندە ئەو وای لێکردبووین کە چی دەزانین ئەوە بنووسین و وەڵام بدەینەوە وا ئێمەش تەماشای هاوڕێیەکمان کرد ئەی کە کەسی لە نەبوو چی بکەین..مامۆستا فێری زەنگی وریاکردنەوەیشی کردبووین،لەوانەیە بپرسن زەنگی وریاکردنەوە لە پۆلدا دەبێت چی بێت؟زۆر چاک لە بیرمە دەیوت ئاگاداربن لەکاتی نوسیندا و گواستنەوەی بە سەر دەفتەرەکانتان هەندێک جار بە ئەنقەست هەڵەیەک دەکەم بزانم کە زۆر وریایە و دەیدۆزێتەوە.سەرەتا ژمارەیەک یان وشەیەکی بە تەخی دەنووسی و زوو دەستمان بەرز دەکردەوە و پێمان دەوت.ئیتر لە ڕۆژانی تریشدا دووبارەی دەکردەوە جارجارە ،جاری وابوو ژمارەیەکی بەتەختر دەنووسی بەڵام ڕاست بوو هەڵەکە لە شوێنێکی تردا بوو،ئیتر بە ئاسایی دەینووسی و ئێمەش لەکاتی گواستنەوەی بە سەر دەفتەرەکانمان زۆر بەوردی بە هەڵە دەگەڕاین بەڵام نووسینەکەمان زۆر بەباشی دەخوێندەوە .

ئەو مەبەستی ئەوە بوو کە باش بیخوێنینەوە و لێی تێبگەین نەگ بەس بیگوازینەوە وەک ئەوەی بەس وێنەی بگرین..ئیتر بەمان دەرکەوت کە ئەو زەنگەی ئەو باسی دەکات بەڕاستی زەنگی وریا کردنەوەیە
هەمیشە هەوڵم دەدا کە بەسەرنجەوە لە کارەکانی مامۆستاکانمان بڕوانم،چونکە ئەوان خەمخۆر و دڵسۆزی ئێمە بوون و زۆر خۆیان لەگەڵماندا ماندوو دەکرد.زۆر رۆژ وانەی بیرکاری بە گروپ پێدەوتین ،کە خۆشییەکی زۆرتری دەدا بە وانەکە و باشتریش لە وانەکە دەگەیشتین.بەڵام لە هەر وانەیەکدا لەگەڵ ئەوەی کە ناوی گروپەکەی دەگۆڕی گروپی تازەیشی دروست دەکرد،وانەبوو هەر لە گروپەکەدا بمێنینەوە.زیاتریش ئەو قوتابییانەی هەڵەدەسان لە گروپەکەدا کە پێشتر کەم بەشداریان دەکرد لە وانەکەدا،تا وای لێهات هەموان وەک یەک حەزمان بە وانەکە دەکرد و بەشداریمان دەکرد.بیرمە رۆژێکیان مامۆستا پێی وتین بەیانی وانەکەمان جیاوازتر دەبێت و میوانمان دەبێت.زۆر جار مامۆستایانی تری قوتابخانەکە یان

مامۆستایانی ڕاهێنەر دەهاتن بۆ بینینی وانەکەی چونکە مامۆستا سا□□انێکی زۆربوو بیرکاری دەوتەوە و وانەکەی هەمیشە نوێکاری تێدابوو کە هەموومان حەزمان لێی دەکرد.

بۆ رۆژی دواتر هێندەم زانی مامۆستا خۆی کرد بە پۆلدا و وتی ئەم وانەیە لە هۆڵەکەدا دەخوێنین و کۆمەڵێک میوانیشمان هەیە بۆیە دەبێت ئاگادارین و وێنەیەکی جوان بنوێنن..ئیتر کتێب و دەفتەری بیرکاریمان گرت بە دەستەوە و بە ڕیز و بەهێمنی چووین بۆ هۆڵەکە.تەماشامان کرد لە دواوە زیاتر لە ٤٠ مامۆستا دانیشتبوون.مامۆستا ئێمەی دانا و کەوتە قس□□.ب□خێرهاتنی میوانەکانی کرد و وتی ئێستا وانەیەکتان پێشکەش دەکەم.هەر لەگەڵ نوسینی وانە و رۆژ و بابەت ئێمەش ئەو هۆنراوەیەمان وت کە خۆی پێشتر فێری کردبووین.لەگەڵ ئەو تەواو بوو ئێمەش تەواو بووین.وتی پشووبەن،ئێمەش بەهەمان شێوە ئەو دێڕە هۆنراوەمان وت کە هەموو جارێک لەکاتێکدا دەیوت پشووبدەن دەمان وت:مامۆستا گیان ئامادەین..کە وتی وریا بن،زتمان چاوەڕوانی تۆ دەکەین..بێدەنگ تەماشای مامۆستامان دەکرد.یەک دوو پرسیاری لە بارەی باب□تی پێشووەوە لێکردین و بەجوانی وەڵاممان دایەوە..ئیتر وتی وانەی ئەمڕۆ بە شێوەی گروپ دەخوێنین.لەماوەیەکی کەمدا جیای کردینەوە و کورسییەکانمان ڕێک خست ،دەبوایە مێزیشی لێبووایە بەڵام نەبوو ،رەحلەکانمان وا ڕێکخست وەک مێز دەرچوون.

وتی هەر گروپە و بە ڕاوێژ ناوێک لە گروپەکەی خۆی بنێت..دەگەڕا بەسەرمانەوە،لە ناوی گروپەکانی دەپرسی،سێو،پرتەفاڵ،مۆز،شوتی و دوو گروپیش هەناریان نووسی بوو،چەندە خۆشبوو مامۆستا وتی هەر زۆر باشە با یەکێکتان هەناری شیرین بێت و ئەوی ترتان هەناری مێخۆش،ئەوەم هەرگیز بیرناچێتەوە.ئیتر کەوتە وتنەوەی وانەکە کە باسی بازتە بوو.ئەم شتانەشی وەک هۆی ڕونکردنەوە بۆ هێنا بووین(نان،پەنیری سێگۆشەیی کە لە پاکەتێکی خڕدا بوو دواتریش ژێر پەنیرەکان مقەبای سێگۆشەیی تێدابوو کە بە دەرزی دەیدا لەو پارچە تەپەدۆرەی کە هەڵیواسیبوو ،پلایسێک و پارچەیک تەلی باریک،چەند وێنەیەکی بازنە بە ڕەنگاو ڕەنگی و مقەستێک)بیرمە وانەکە وەک یاری و سەیران وابوو.بەشێوەیەک باسی چێوە و ڕوبەری بازنەی بۆکردین و ڕێژەی نەگۆڕی بۆ دۆزنەوە تا ئێستاش بیرم ناچێتەوە..هەموو شتەکان کە هێنابووی بەکاری هێنا ئەو وەک ئاراستەکار و ڕێنمایی کار بوو ئێمە چەقی وانەک□ بووین.کە وانەکە تەواو بوو نان و پەنیرەکەی داینێ و چووین بە بێدەنگی لە باخچەی قوتابخانەکەدا خواردمان و

ئەوانیش کەوتنە گفتوگۆ دەربارەی وانەکە.

مامۆستا وەکو هاوڕێ وابوو لەگەڵمان دا و زۆرمان خۆشدەویست،چونکە دەیزانی چۆن هەڵسوکەوتمان لەگەڵدا بکات .هەرچەندە ئێمە لە ناو کۆمەڵێک خێزانی جیاوازەوە هاتبووین و هەریەکەشمان خاوەنی تایبەتمەندی تایبەتی خۆمان بووین، بەڵام ئەو زۆر بەباشی دەیناسین و بەو شێوەیە دەیدواندین.قوتابییەکامان لابوو لە بیرکاریدا باشبوو بەڵام لە وانەکانی تردا باش نەبوو ، بۆیە مامۆستاکانی تر گلەییان لێی هەبوو.کە پێیان دەوت با باوکت یان دایکت بێت،هەرجارەو شتێکی ڕێکدەخست .جارێکیان وتی دایکم نەخۆشە و لە نەخۆشخانە کەوتووە،جارێکیتر وتی باوکم لە دەرەوەی وڵاتە،جارێکیتر وتی پرسەمان هەیە و بەو شێوەیە.بۆیە ڕۆژێک لێیان پرسی ماڵتان لەکوێیە؟ئەو بە هەڵە وەڵامی دابووە ،کارگوزارەکیان ناردبوو بۆ ماڵەوەیان و نوسراوێکیان دابوویە.وای گێڕان و ماندوو بوونێکی زۆر بۆی نەدۆزرابووەوە.ئیتر ناچاربوون کە بە مامۆستا بڵێن کە چۆن ماڵەوەیان ئاگادار بکات.ئەویش ڕۆژیک َمنی بانگ کرد بۆ ئەوەی کەس لە هاوڕێکانم ئاگاداربن وتی تۆ ماڵیان دەزانی و نزیک ماڵی ئێوەیە ،ئەمڕۆ هەوڵ بدە پێش ئەو بگەیتە ماڵیان و ئەم نوسراوە بدە بە باوکی یان دایکی و بڵێ با کوڕەکەتان نەزانێت بەیانی سەر لە قوتابخانە بدە.منیش وتم زۆر باشە مامۆستا گیان.ئیتر بۆ ڕۆژی دواتر باوکی هات بۆ قوتابخانە و یەکەمجار ئاگام لێبوو کە مامۆستا پێشوازی لێکرد و بە وردی باسی منداڵەکەی بۆ کرد و بە هێمنی ڕێگە چارەیشی پێوت،ئەوسا لەگەڵیدا ڕۆیشت بۆ لای مامۆستاکانی تر.

کارێکی تری مامۆستا کە زۆر بەلامەوە سەرنج ڕاکێش بوو بەکاری دەهێنا بۆ خۆش کردنی وانەکە و بۆ ئەوەی زووتر لە بابەتەکە بگەین و هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە،دروستکردنی سیناریۆ بوو کە دواتر وەک شانۆگەرییەک ئەنجاممان دەدا . ئەوە گیانی هاوکاری و خۆشەویستی بە یەکتر و بە مامۆستا و بە وانەکە و بە قوتابخانەی زیاتر لا دروست دەکردین . ئەو وای فێر کردبووین کە بە پیچوونەوەی هەموو بابەتێک ئەو شانۆگەرییە بچوکە ئەنجام بدەین.کە بە سێ ئەکتەر دەکرا ، یەکێک لە قوتابییەکان خۆی وا نیشان دەدا کە ڕۆژی پێشوو نەهاتبێت و دوو قوتابییەکەی تر لە پۆلدا بوون و ئاگاداری وانەکە بوون و ئەم دەیەوێت بۆی دووبارە بکەنەوە تا ئەویش باش تێبگات.بۆیە شانۆگەرییە بچوکەکە یان نواندنەکە بەم شێوەیە دەستی پێدەکرد.قوتابییە نەهاتووەکە لە دەرگای دەدا و دەهاتە ژوورەوە و بەیانی باشی لە دوو قوتابییەکەی تر دەکرد کە لە بەردەم تەختەکەدا

پێکەوە دەدوان. بەم شێوەیە:
یەکەم: بەیانیتان باش هاوڕێیان
دووەم: بەیانیت باش هاوڕێ.
سێیەم: بەیانی تۆیش باش . ئەوە دوێنێ بۆ نەهاتبووی؟
یەکەم: کەمێک ناساغ بووم.
دووەم: ئەی مۆڵەتیان بۆ وەرگرتیت؟
یەکەم: بەڵێ زوو باوکم هات و مۆڵەتی بۆ وەرگرتم.
سێیەم: زۆر باشە کەواتە ئەگەر رۆژێک نەهاتین بە هۆی نەخۆشی یان کارێکی ترەوە دەبێت کەسێک لەخۆمان گەورەتر بێت و مۆڵەتمان بۆ وەربگرێت.
یەکەم: زۆر ڕاستە هاوڕێیان. ئەوە دوێنێ مامۆستای بیرکاری باسی چی بۆ کردن.
دووەم: باسی کۆکردنەوە و لێدەرکردنی ژمارە دەییەکان.
یەکەم : دەی زۆر باشە بۆچی یەکی نمونەیەکەم بۆ شیکار ناکەن؟
دووەم: بەســەرچاو (نمونەیەکی لەســەر تەختەکە بۆ دەنووســێت و بۆ دەنگەوە بۆی شیکار دەکات)
سێیەم: (یە ئەویش بەهەمان شێوە).
یەکەم: دەستتان خۆش بێت، دەی ئێوەش سەرو نمونە بۆ من بنووسن با شیکاری بکەم.
دووەم: نمونەیەکی بۆ دەنووسێت. ئەویش وەکو ئەوان شیکاری دەکات.
سێیەم: نمونەیەکی بۆ دەنووسێت. ئەویش وەکو ئەوان شیکاری دەکات.
یەکەم: زۆر سوپاسان دەکەم بەڕاستی ئێستا زۆر بەباشی تێگەیشتم.

ئەمە وای کردبوو کە خۆمان بە هەموو وانەیەکی نوێ بە ئاسانی دەمانتوانی ئەو سیناریۆیە دروست بکەین . مەرجیش نەبوو بە هەموو وانەیەک ئەو کارە بکەین. چونکە ئەو شێوازی وانە وتنەوەی بە هەر وانەیەک و بە هەر بابەتێک تایبەتمەندی خۆی هەبوو. بۆیە هەرگیز بێزار نەدەبووین. مامۆستا دەیزانی بیرکاری بابەتێکی زانستی تا ڕادەیەک قورسە و هۆکاری بەکارهێنانی ئەو شێوازە جیاوازانەیش بۆ ئاسانکردن بوو.

کارێکی جیاوازی تری مامۆستا کە بووە هۆی ئەوەی کە زیاتر خۆشمان بوێت چیرۆکە ئامۆژگاری ئامێزەکانی بوو . بیرمە جارێکیان چیرۆکێکی بۆ گێڕاینەوە و دواییش وتی هەریەکێتان لەماڵەوە چۆن تێگەیشتووە بەو شێوەیە بۆم بنووسێتەوە. کە ئەمە بەڕاستی کارێکی مەزن بوو . بەجگە لە ناوەرۆکی چیرۆکەکە کۆمەڵێک سودی تریشمان لێی وەردەگرت. وەک خەت جوانی و بەهێزکردنی بیرکردنەوە و حەزکردن بە چیرۆک و داڕشتن و نووسین. حەزدەکەم یەکێک لەو چیرۆکە ئامۆژگاری ئامێزانە

باس بکەم کە بیرم ناچێتەوە. بۆی گێڕاینەوە و وتی:(دوو قوتابی هەبوون لە پۆلێکدا پێکەوە دادەنیشتن ز یەکتریان زۆر خۆشدەویست. یەکێکیان باوکی زۆر دەوڵەمەند بوو کە هەمیشە بەجل و بەرگی جوان و گرانبەهاوە دەمانبینی. بەڵام گوێی بە خوێندن نەدەدا
.

کە پێیان دەوت بۆچی کۆشش ناکەیت ؟ بەپێکەنینەوە دەیوت: باوکم زۆر دەوڵەمەندە و چیم بوێت بۆم دەکات. بەڵام هاوڕێکەی لەگەڵ ئەوەی کە کوڕی پیاوێکی هەژار بوو هەمیشە خەریکی کۆششکردن بوو یەکێک بوو لە قوتابیە زیرەکەکانی پۆلەکە. ساڵ هات و چوو کوڕە دەوڵەمەندەکە بەهۆی لەخۆ بایی بوون و دەوڵەمەندی باوکییەوە نەیتوانی خوێندن تەواو بکات، بەڵام کوڕە هەژارەکە بەسەرکەوتوویی خوێندنی تەواو کرد. کوڕە دەوڵەمەند پارەی زۆر وخانوی باش و ئۆتۆمبێلی جوانیان هەبوو . بەڵام ئەمانە تاسەر نابن. پاش ماوەیەک باوکی نەخۆش کەوت و پارەیەکی زۆریان دا بە پزیشک و چارەسەر بۆی سودی نەبوو لەمانەوە لەسەر جێگە کەوت.

ئەرکێکی زۆر کەوتە سەر کوڕەکە، بەڵام نەیدەتوانی وەکو پێویست بە ئەنجامیان بگەیەنێت. بۆیە هەر خەریکی پارە بەفیڕۆ دان و بەزم و خۆشی بوو زیاتر. تەماشای کرد پارە و سامان بەرەو کەم بوونەوە دەڕوات. ناچار ئۆتۆمبێلی فرۆشت.. پارەی ئەویش تەواو بوو.. تا زۆربەی کەلوپەلی ماڵیشیان فرۆشت .چونکە فێری کار و هەوڵدان نەبوو بوو نەیدەتوانی هیچ بکات.

زۆر بێزار بوو بوو. ڕۆژێکیان لە ڕۆژنامەیەکدا ئاگادارییەکی بینی بە دامەزراندن لە فەرمانگەیەکدا. بۆیە بەخۆشییەوە هەوڵیدا کە بچێت .ڕۆژانە بە عارەبانەیەکەوە خەریکی کار بوو زۆر ماندوو دەبوو. دەبووایە بژێوی بۆ خێزانەکەی پەیدا بکات. ئەوەبوو داخوازی نووسی و چووە بەردەم پرسگەی فەرمانگەکە. کە پرسیاری کرد فەرمانبەرەکە وتی ماوەکە تەواو بووە. ئەویش زۆر هەوڵی دا بۆیە کردیە ژوورەوە. کە چووە ژوورەوە بەڕێوەبەرەکە تەماشای ڕۆژنامەیەکی دەکرد دەموچاوی لای ئەمەوە دیار نەبوو. ئەمیش داخوازییەکەی خستە بەردەمی و لەسەر مێزەکەی بۆی دانا. کە سەری بەرزکردەوە ئەم تەزوویوکی سارد بە گیانیدا هات. بەڕێوەبەریش لەشوێنی خۆی هاتە دەرەوە و باوەشی پێدا کرد و ئەملاولای ماچ کرد و داوای چای بۆ کرد. ئەمیش بەشەرمەزارییەکی زۆرەوە لە تەنیشتییەوە دانیشت و نەیدەزانی چی بڵێت.

چونکە ئەو قوتابییە ی کە لە پەلدا لایەوە دادەنیشت و کوڕە هەژارەک بوو،زۆر جار ئەم گاڵتەی پێدەکرد.ئیتر کەوتە قسە لەگەڵیدا و هەواڵی باوکی لێ پرسی.ئەویش بە دەنگێکی نزمەوە وەڵامی دایەوە و ئەویش وتی فەرموو بزانم کارەکەت چییە با بۆت جێبەجێ بکەم..کە تەماشای داخوازییەکەی کرد.وتی بەداخەوە هاوڕێ گیان ماوەکەی بەسەرچووە بەڵام تەنها یەک کارمان هەیە و ئەویش دڵم نایەت پێت بڵێم .ئەویش وتی بەقوربانت بم هەرچییەک ببێت ئامادەم بیکەم.بەڕێوەبەریش وتی کارگوزاری ژوورەکەم خانەنشین بووە دەتوانیت ئەو کارە بکەیت؟ئەویش تەماشایەکی کرد و وتی ئامادەم .ئەویش وتی باشە قسەکانی مامۆستات بیر نایەتەوە کە دەیوت ئەوەی بەرز بفڕێت نزم دەنیشێتەوە. بۆیە بوو بە کارگوزار لای هاوڕێکەی).

دەیەم ڕۆژی پڵنگەکان … چیرۆکی : زکریا تامر –وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

یەکەم ڕۆژ

پڵنگە دیل کراوەکە زۆر لە دارستانەکان دوور خرابۆوە، بەڵام نەیئەتوانی لە بیریان بکا، بە توڕەییەوە سەیری لە کۆمەڵێک پیاو ئەکرد کە بەبێ ترس چواردەوری قەفەسەکەیان گرتبوو و چاوویشیان پێ بوو لە گەڕان بە دوای زانیاری زیاتر و یەکێکیان بە دەنگێکی لەسەرخۆی فەرماندار ئاسا قسەی ئەکرد:
…گەر بە راستی ئەتانەوێ ئیشەکەی من فێر بن کە “ماڵی کردنە” نابێ هەرگیز ئەوەتان لەبیر بچێ کە یەکەم ئامانجتان”مەعیدە”ی ڕکابەرەکانتانە،
بە ئەوەی بۆتان دەرکەوێ پیشەیەکی هەم قورس و هەم ئاسانە لە یەک کاتا،
سەیرێکی ئەم پڵنگە بکەن.. پڵنگێکی دڕندەی لووت بەرزی لەخۆباییە ،شانازییەکی زۆر بە ئازادی و هێز و ستەمکەیەوە ئەکات، بەڵام ئەگۆڕێت و وەک مناڵێکی بچووک ئەبێ بە ڕۆح سووکێکی گوێ

ڕایە..سەیرکەن و فەربەن لە نێوان ئەوەی خۆراکی هەیە و ئەوەی نیەتی چی ڕوو ئەیات..
“پیاوەکان ووتیان هەمووان قوتابیەکی دەسەزی پیشەی(مامەی کردن ئەبن)..”
ڕاهێنەرەکە لە خۆشیا زەردەخەیەک گرتی ، ئەنجا ڕووی کردە پڵنگەکە و ووتی : وەزعی میوانە ئازیزەکەمان لە چیایە..!؟ ..
– پڵنگەکە ووتی: کاتی نان خواردنمە، خواردن بێنە….
ڕاهێنەرەکە بەسەرسوڕمانەکی دروست کراوەوە ووتی : تۆ دیلی منی و ئەمرم بەسەرا ئەکەیت..! پڵنگەکی هەزەلیت..ئەبە درک بەوە بکەیت کە تۆ تەنها
“من” لەرە ئەتوانم فەرمان دەرکەم ، ،
پڵنگەکە ووتی : کەس فەرمان بەسەر پڵنگا ناکا..
ڕاهێنەر ووتی : لە دارستان ئا ، بەڵام تۆ ئێستا پڵنگ نیت ، کەکەوتویتە قەفەس ئێستا تۆ تەنها کۆیلەیەکی دوای فەرمانەکان ئەکەوی و ئەوە ئەکەیت کە من ئەمەوێ ،،
پڵنگەکە بە تووڕەییەوە ووتی :نابم بە کۆیلەی کەس
ڕاهێنەرەکە ووتی: لەبەر ئەوەی من خۆراکم هەیە ، تۆ ناچار گوێ ڕایەڵیم بکە
پڵنگەکە ووتی : خواردنی تۆم ناوێ!! ڕاهێنەرەکەش وەڵامی یایەوە : کەواتە با برسیت بێ، زۆرت لە ناکەم بە شتێک کە نەتەوێ.. و ڕووی کردە قوتابیەکانی و ووتی: ئەبینن چۆن ئەگۆڕێت ، سەری بەرز مەعیدەیەکی برسی تێر ناکات..
” ..پڵنگەکە برسی بوو ، بەخەفەتەوە ئەو ڕۆژانەی بیر کەوتەوە کە وەک(با)
بە هیچ ڕێگرییەک نیچیرەکانی ڕاو ئەنا… ”
“”””””””””

دووەم ڕۆژ

ڕاهێنەر و قوتابیاکانی چواردەوری قەفەسەکەیان گرت…. ڕاهێنەر ووتی:
“برسیت نیە..؟ مسۆگەر لە برسا ئێش و ئازارت هەیە ، بەڵێ برسیمە تا ئەو گۆشتەی ئەتەوێ دەستت کەوێ…” پڵنگ هیچ وەڵامەکی نەبوو..ڕاهێنەر ووتی : بە ئەقڵ مەبە و چیت پێ ئەڵێم بیکە، دان بنێ بەوەی برسیتە یەکسەر تێرت ئەکەم،،پڵنگەکە ووتی: برسیمە . ڕاهێنەر بە پێکەنینەوە بە

قووتابیەکانی ووت ” ئەوەتا ، کەوتە داوێکەوە لێی دەرباز نا بێ” و فەرمانی کرد
گۆشتێکی زۆر بەن بە پڵنگەکە..
“”””””’

سێیەم ڕۆژ

ڕاهێنەرەکە بە پڵنگەکەی ووت : گەر ئەتەوێ خواردنی ئەمڕۆ ت دەست بکەوێ، چیت پێ ئەڵێم وا ئەکەیت ، پڵنگەکە ووتی : گوێ ڕایەڵیت نا کەم،
ڕاهێنەرەکە لە وەڵاما ووتی : پەلەمەکە داواکەم زۆر ئاسانە ، تۆ ئێستا لە قەفەسەکەتا ڕاکشاوویت ، کە ووتم ڕاوەستە ئەبێ ڕاوەستیت ....
” ..پڵنگەکە لەبەر خۆیەوە ووتی : داوایەکی هیچ و پوچە و ئەوە نا هێنێ کە ک□ل□□□قبم و خۆم برسی بکەم..” ڕاهێنەر بەسەر و زمانێکی توڕەوە هاواری کرد : ڕاوەستە ، ” پڵنگەکە کەمێک لە شوێنی خۆیەوە ڕاوەستا ” ، تا ڕاهێنەر ووتی : ئافەرم ، کاتێ پڵنگ بە شپرزەییەوە کەوتە خواردن ، ڕاهێنەرەکە بە قوتابیەکانی ووت : چەن ڕۆژێکی تر ئەبێ بە پڵنگێک لە قاقەز ....
“”””””””’

چوارەم ڕۆژ

پڵنگ بە ڕاهێنەرەکەی ووت : برسیمە ، داوام لێ بکە ڕاوەستم. ڕاهێنەرەکە بە قوتابیەکانی ووت: ئەوەتا دەستی کردوە بەحەز کردن لە فەرمانەکانم..و ئەنجا ڕووی کردە پڵنگەکە و پێی ووت : گەر ئەمڕۆ لاسایی پشیلە نەکەیتەوە و نەمیاوێنی خواردن ناخۆی . توڕەییەک لە پڵنگەکە نیشت و لەبەر خۆیەوە ووتی : کات بەسەر بردنە کە لاسایی پشیلە بکەمەوە و دەستی کرد بە میاوین…
ڕاهێنەرەکە دەم و چاوی یا بە یەکا بەسەر ڕاوەشانەوە ووتی : لاسایی کردنەوەکەت خراپە تۆ قڕەقڕ بە میاوین ئەزانی!؟ پڵنگەکە جارێکی تر لاسایی میاوینی کردەوە ، بەڵام ڕاهێنەرەکە بە دەم و چاوێکی غەزەباویی و شێوەزارێکی ئیهانە کردنەوە ووتی : ” بێ دەنگ بە..بێ دەنگ بە ، لاسایی کردنەوەکەت بێ کەڵکە ، ئەمڕۆ بەجێت ئەهێڵم کە ڕاهێنان لەسەر میاوینی پشیلە بکەیت و بەیانی تاقیت ئەکەمەوە..دەرچویت خواردن هەیە دەرنەچویت خواردن نیە”
ڕاهێنەرەکە بە هەنگاوی لەسەرخۆ لە قەفەسەکە دوورکەوتەوە و قوتابیەکانیش بە چرپەچرپ و پێکنینەوە دوای کەوتن ، پڵنگەکەش کەوتە شیڕە شیڕ کردن ڕووەو دارستانەکان ، بەڵام کەس گۆێی لەو

نەبوو........
”””””””””“

پێنجەم ڕۆژ

ڕاهێنەرەکە بە پڵنگەکەی ووت : دەی، گەر بە س□ر□ک□ووتویی لاسایی میاوینی پشیلەت کردەوە یەک پارچەی گەورەی تازەی گۆشت وەرئەگریت..،،،،،،،،،
پڵنگەکە دەستی کرد بە لاسایی کردنەوەی میاوینی پشیلە ، ڕاهێنەر چەپڵەیەکی لێ یا و بە دڵ خۆشییەکەوە ووتی : ئافەرم، تۆ گەورەیت ، هەر وەک پشیلەیەک لە (شوبات) ئەمیاوێنی، پارچەیەکی گەورەی گۆشتی بۆ فڕێدا..
”””””””””””“

شەشەم ڕۆژ

لەم ڕۆژەیا ، هەر کە ڕاهێنەر□ک□ □□ ق□فەسەکە نزیک بۆوە، پڵنگەکە دەستی کرد بە لاسایی کردنەوەی میاوینی پشیلە ، بەڵام ڕاهێنەر بە بێ قسە کردن دەم و چاوی یابو بەیەکا ، پڵنگەکە ووتی : ئەوەتا لاسایی میاوینی پشیلەم کردەوە،، ڕاهێنەرەکە ووتی : لاسایی(زەڕین) ی کەر بکەرەوە ، پڵنگ بە نارەزاییەکەوە ووتی ” من، پڵنگ، کە هەرچی ئاژەڵی دارستانە لێم ئەترسێت
لاسایی کەر بکەمەوە !!! “بمرم و نەک داواکەت جێ بەجێ بکەم”. بێ ئەوەی هیچ بڵێ ڕاهێنەرەکە لە قەفەسەکە دوور کەوەتەوە

’”””””””””“

حەوتەم ڕۆژ

ڕاهێنەر بە ڕوویەکی کراوەی دەم بەزەردەخەنەوە بەرەو قەفەسەکە ڕۆشت
ب□ پڵنگەکەی ووت :خواردنت ناوێ!؟ئەویش ووتی : با ئەمەوێ . ڕاهێنەرەکە ووتی ” ئەو گۆشتەی ئەیخۆیت باجی هەیە ، وەکو کەر بز□□ن□ تا خواردنت
دەستکەوێ..” …پڵنگ ویستی دارستانەکانی بێتەوە خەیاڵ بەڵام نەیتوانی، بە
چاوی داخراوەوە کەوتە زەڕین، ڕاهێنەرەکە ووتی : زەڕینەکەت باش نیە ،
بەڵام ل□ بەر ئەوەی بەزەییم پیاتا یەتەوە پارچەیەک گۆشتت ئەیەمێ
....
”””””””””“

هەشتەم ڕۆژ

ڕاهێنەر بە پڵنگەکەی ووت:" سەرەتای خوتبەیەکم دەست پێ ئەکەم ، کە تەواو ب□ووم ، و□ک نیش□ان□ی□کی ب□ د□ ب□وونت چپڵەم بۆ لێ یە" ، پڵنگەکە ووتی: چەپڵە لێ ئەیەم . ڕاهێنەر دەستی کرد بە خوتبەکەی
" هاووڵاتیان ، :
پێشتر و لە چەن بۆنەیەکی ترا هەڵوێستی خۆمان لەمەڕ هەموو مەسەلە چارەنووس سازەکانا ڕوون کردۆتەوە ، پیلانی لایەنە دوژمنەکان نە ئەم هەڵوێستە نەگۆڕە ئاشکرایەمان و نە بڕوابوونمان بە سەرکەوتن پێ ئەگۆڕێت"… پڵنگەکە ووتی : تێ نەگەیشتم ، ووتت چی !؟ ڕاهێنەرەکە ووتی:(هەرچییەک ئەڵێم ئەبێ سەرسام بی پێی و چەپڵە لێ بەیت..)
پڵنگەکە
ووتی : "بمبورە ، لە دایکمەوە نەخوێنەوارم ، وقسەکانت جوان بوون چۆنت ئەوێ وا چەپڵە لێ ئەیەم " و دەستی کرد بە چەپڵە لێ یان .. ڕاهێنەرەکە ووتی : دوو ڕوویی و دووڕووەکانم خۆش ناوێ ، لەمڕۆ
بەدوا وەک سزایەک
خواردنت لێ ئەبڕدرێت..
"""""""""""

نۆیەم ڕۆژ

ڕاهێنەر بە بارێک گژ و گیاوە هات و بۆ پڵنگەکەی فڕێ یا و ووتی :
بخۆ…
پڵنگەکە ووتی : ئەمە چیە !؟ من گۆشت خۆرم ، ڕاهێنەرەکە ووتی : "
لەمەو
دوا هەر گژ و گیا ئەخۆیت" …کاتێک پڵنگەکە برسێتی زۆری بۆ هێنا ویستی گژ و گیاکە بخوات ، بەڵام بێزی لێ کردەوە و دوورکەوتەوە ، بەڵام جارێکی تر گەڕایەوە و ووردە ووردە چێژی لە خواردنەکەی
وەرگرت ....
"""""""""""‚

دەیەم ڕۆژ
ڕاهێنەر و قوتابیەکانی و پڵنگ و قەفەسەکە وون بوون
پڵنگ بوو بە هاووڵاتی
و
قەفەسەکەش بە شار

دیسەمبەر 2018

له لێواری خۆشه ویستی ...
نوسینی: جیهان بن ڕابحی ...
وەڕگێڕانی: ئاری بابان

سه رم له سه ر شانت دانا
خۆر جێگا یخۆی گۆری
کێبڕکێی لەگەڵ هەوردا ئەکرد
تا هێلانه یه کی بچوک دروست بکات
بەڕەنگی ئاو
ئه و کاته مردن
دەبێتە ژیان
هه موو گه ردوون
هی ئێمه بێت....
منیش له سه ر شۆسسته ی وونبون
له گه ڵ تۆدا
خ□م ئه دۆزمه وه ئه ی باران
له گۆرانی به رده وام به
مانگ به ته نیشتمه وه
وا چوارده یه
قه له مه که م بێتوانایه
به جوانی مانگ دا
هه ڵبدات
به رده وام به له گۆرانی
په پوله کان
نایانەوێت بفڕن
شەمەندەفەرەکەش
جانتاکانی بەجێهێشت و رۆیشت
باڵندەکەش دڵخۆشە
چونکە دیلە..
دەهەستە
کەمێک دوورکەوەرەوە

تا لاوازی خۆم ببینم
ڕازیم کە خۆشەویستی نیە
درۆی نیسانە
کەمێک دوورکەوەرەوە
تا گوێم لەشەرمی هەناوی خۆم ب□ت
چۆن بتشارمەوە
شۆستەکان هەنگاوەکانمان
دەچنن
بارانیش
نۆتەکانی تەڕکردووەو
پیایی هەڵدەدات
دە پێمبڵێ
چۆن بتشارمەوە
لێوەکانت شەرابمەو
چاوەکانت هەستانە
چۆن بتشارمەوە
وەک کۆترێک
لە ئامێزم گرتبێت
ئه تدۆزنه وه
ئه ی باران …
به رده وام به له گۆرانی
خۆشه ویستیت فرێبده
لە ئاسۆدا خۆشەویستی
گەشە ئەکات
بۆن و بەرامەت واملـێ ئەکات
له سه ر چیرۆکه کانی هه ور و
دوعای حیکایه ته کانی
خه و بمباته وه
چۆن دڵم دێت
من برۆم و
ئه و له سه ر پێخه فه کانی شه ونم
چاوه ڕوان بێت
تا له ژێر پاڵتۆکه ی دا
له ئامێزم بگرێ
باران ….باران
به رده وام به له گۆرانی
خۆشه ویستی فرێبده …

هه رچەند بيبينم
جانتاكانم فرێ ئه ده م و
ئاوێنه كانم ئه شكێنم
كە ماچى بكەم
دڵم بە پەلە لێ ئەدات
هيچ دياريه كى ترم ناوێت و
نامه وێت

پارچەكانم كۆكەنەوە … ستار ئەحمەد

تەنكەی رۆحم بگرەو
گوللەيەكى تيا بچێنە
دڵم لەگڵێك خوڵقاوە
قەڵەمى تێدا سەوز نا بێت
ئيتر مەكۆشە
بۆ شينبوونى
تۆوى ئەوين و تەبايى
من لەگەڵ خۆمدا لەشەڕم
لەگەڵ گيانى خۆمدا ئاشت نابمەوە
چۆن دەتەوێت ئاوێزانى جەرگمت بكەم
من نازانم خۆم چەند پارچەم
ناتوانم خۆم كۆكەمەوە
لەكەرتێكما با دەبارێ
زريان دەسووتێ
هەوار بەلادا دێ و
شووشەى دەروون دەشكێ
لەكەرتێكى ترما
مێز دەڕازێننەوە
پارە بەسەر مێدا دەكەن
كچ دەفرۆشن
خاك هەڕاج دەكرێ

نانی نەداران دەبڕن
شیر لەدەمی مناڵ دەگرنەوە
زار لەرەگەوە هەڵدەکێشن
نووسەر بەسەر بەردا رادەکێشن
کەرتەکانی لەشم بۆ ناژمێررێ
کەرکوک ” کۆبانێ
ستجار ” دیاربەکر
بادینان ” سۆران
کویستانم یان گەرمیان
من دوو هەزار سەرو
ملیۆنێك جەستەم
بەڵام یەك رۆحم تێدا نییە
جەستەم بناسێتەوە
لەقامیشلووەوە هەتا زوممار
تەنی منەو لەدار ئەدرێ
لەخەلیفانەوە هەتا بۆکان
مێنەی منەو ئەتك ئەکرێ
جامانییەکانتان داکەنن
ئیتر بەسە
ئ□□اکانتان ریسوا مەکەن
سەرتان بووە بەداعش و
دڵتان بەئەتاتورك
دەستێکتان ژێر دەستەی خۆرئاواو
ئەوی دیکەتان خۆرهەڵات
خێراکەن کۆمکەنەوە
مەمکەن بەچیایەك
پڕم مەکەن لەباڕخانەو
سەماکەرو
خۆ کوژەکان
بمکەن بەدادگای ماف و
هەڵەبجەیەك لەناخمدا پاراو بکەن
کەرکوکێکم لێ دروست کەن
ببێتە باوانی ئێزدی
مەسیحی و قەڵەم و
شیعرو گوڵ
هەتا کەی
لەپارچەکانی مندا

گوللە ببارێ
رەز بسووتێ
هەناوم ببێتە هێلانەی داڵاش و
رووه□تم ردێنی خوێناوی دەربێنێ
ئەمە چ زەمەنێکە
رۆژێکم سات کوژەو
کاتێکم رووخان
دەمێکم سەربڕین
ئەمە چۆن کارەساتێکە
شەوانم پێشمەرگەو
رۆگارم داعش و
سەرمانگم قوربانی
سەر ساڵم کۆچبارو هەڵفڕین
وەرە ئیتر تەواو
لەمە زیاتر لێکم مەترازێنە
پارچەکانم وردو خاش بوون
من دڵێکم لەشووشە
بەبەفر پینە ناکرێم
جەرگێکم لەئاورێشم
بەئاگر زامەکانم ساڕێژ نابن
خۆت لەقەرەی ناخم مەدە
کەسیشم نەبێت
دەروونم دەبێتە لاقاو
ناخم خاکێکی ئاگرین
دەتسووتێنم
بەرووی تۆو
هێرشبەرا ئەتەقمەوە
دار گوێزێکم
هەموو ساتێك دەژێمەوە
دەبمە سەنگەری پێشمەرگەو
داڵدەی کوردان
دەبم بەکەرکوکی گڕو
رۆح و هەناوی کوردستان

ستار ئەحمەد